

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Når en kirke brenner

Hva slags kirke skal bygges opp igjen og hvorfor? Diskusjoner og utfordringer i forbindelse med gjenreisningen av Østre Porsgrunn kirke

Ida M. Krogstad Rød

Veileder

Førsteamanuensis, Kristin Norseth

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, 2013, vår.

AVH504: Spesialavhandling (30 ECTS)

Cand.theol

*Vår kjære kirke er borte for alltid
den sto der så gammel og trygg.
Den var vår borg i hverdag og høytid,
ja et stolt og ærverdig bygg.
I tohundreogfemti år, sto den der,
vår menighets stolthet og pryd.
Nå er den kun aske og sorgen er svær,
borte er klokketårn og spyd.
En alvertavle med Jesus på korset,
Moses og Aron som tittet litt skrått.
En falmet bibel har årene trosset,
vi husker dem alle så godt.
Hvorfor opplever vi slike triste ting?
Har vår Gud en mening med det?
Vi må tenke etter og se oss omkring,
når slikt som dette kan skje.
Nå må vi stå sammen i vår lille by,
og be til Gud i vår nød.
En ny kirke skal bygges og kneise mot sky,
vår menighet er ikke død.*

*Av Erling Eikeland.
Porsgrunn menighetsblad
Nr 7. 2011*

2.2.2 Porsgrunn by.....	18
2.3 Østre Porsgrunn kirke blir til.....	19
2.3.1 Motstand fra Skien.....	19
2.3.2 Vestsiden får sin kirke.....	20
2.3.3 Kampen for kirken på østsiden.....	20
2.4 Kirkers arkitektur på 1700-tallet.....	23
2.4.1 Byggmester Joen Jackobsen.....	23
2.4.2 Korskirker.....	24
2.4.3 Kirkerommet.....	24
2.4.4 Alteret og altertavlen.....	25
2.4.5 Prekestolen.....	25
2.4.6 Orgel og salmesang.....	26
2.4.7 Opprinneligheten forsvinner.....	26
2.5 Porsgrunn blir én menighet.....	27
2.6 Oppsummering.....	27
KAPITTEL 3: BRANNEN.....	29
3.1 Det brenner.....	29
3.1.1 Evakuering.....	29
3.2 Tent på? Eller uhell?.....	30
3.2.1 Dramatisk natt.....	30
3.2.2 Hjelp fra kripes.....	30
3.2.3 Kan kirken være påtent?.....	31
3.3 Historie som ble reddet og mistet.....	32
3.3.1 Brannsikker safe.....	32
3.3.2 Det flammene slukte.....	32
3.4 Porsgrunn by reagerer.....	33
3.4.1 Reaksjoner ved kirken.....	33
3.4.2 Reaksjoner på nett.....	34
3.4.3 Andre reaksjoner.....	35
3.5 Østre Porsgrunn kirke ble påtent.....	36
3.5.1 To pågrepet etter kirkebrann.....	36

3.5.2 Mordbrann.....	37
3.5.3 Tilståelse.....	37
3.5.4 Rettsaken.....	38
3.6 Kirkebranner i Norge.....	39
3.6.1 Kirkebranner i Telemark i nyere tid.....	40
3.7 Oppsummering.....	40
KAPITTEL 4: EN NY KIRKE SKAL REISES.....	41
4.1 De to hoved posisjonene.....	42
4.1.1 Planutvalget.....	42
4.1.2 Dette vil planutvalget ha.....	43
4.1.3 Hvorfor planutvalget vil ha dette?.....	44
4.1.4 Komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke.....	47
4.1.5 Dette vil komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke ha.....	47
4.1.6 Hvorfor komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke vil ha dette?.....	48
4.2 Årsaker til debatt.....	50
4.2.1 Hvem har avgjørelsesmyndighet?.....	50
4.2.1.1 Engasjement rundt kirkevalget.....	52
4.2.2 Arkitektkonkurransen.....	53
4.2.2.1 Må bygge inn i et eksisterende miljø.....	54
4.2.2.2 Arkitekter i harnisk.....	55
4.2.3 Graver og grunnmur.....	56
4.2.4 Økonomi.....	57
4.3 Debatt om teologi og kirkesyn.....	60
4.3.1 Hva er en kirke?.....	60
4.3.1.1 Kirken som menighet.....	60
4.3.1.2 Kirken som bygg.....	61
4.3.2 Hva er det viktigste som foregår i kirken?.....	62
4.3.3 Kirkesyn.....	65
4.4 Oppsummering.....	66

KAPITTEL 5: KONKLUSJON.....67

Litteratur og kilder.....69

Vedlegg.....71

A) Intervjuguide

B) Samtykkeerklæring

C) Godkjenning fra NSD

Forord

Da vi flyttet til Skien ble jeg umiddelbart fasinert av hvor mye spalteplass avisene i Grenland brukte på at Østre Porsgrunn kirke hadde brent ned. Ikke bare dekket de hendelsen direkte etter brannen, men de lot også debatter og meningsutveksling få god plass i lang tid. Jeg ble interessert og ønsket å finne ut mer om saken og ikke minst de som mente noe om den.

Jeg har gjennom hele min studietid sett frem mot det semesteret da jeg skulle skrive avhandling. Å arbeide selvstendig med et langtids prosjekt har jeg gledet meg til. Jeg har skrevet denne spesialavhandlingen samtidig som jeg har vært i barselpermisjon med mitt første barn. Det har vært utfordrende å organisere tid og timeplan så jeg kunne finne rom for både å skrive og å være mor. Men jeg føler at jeg har løst oppgavene på en god måte, og på bakgrunn av det er jeg stolt over mitt arbeid både på hjemmebane og på skolebenken.

Det er flere som har hjulpet meg med å nå mine mål denne våren, og de fortjener alle hjertelig takk.

Min mann, Aksel. Takk for all hjelp og støtte når jeg har følt at jeg har kommet til kort, både som mor og som student. Jeg ville ikke klart å levere avhandlingen uten en mann som deg.

Min sønn, Øystein. Selv på tunge dager får du humøret mitt opp, og inspirerer meg til å gjøre det beste jeg kan.

Mine foreldre og svigerforeldre. Takk for barnevakt slik at vi har fått ekstra tid til å skrive i helger og på kvelder.

Mine venninner, Agathe og Jeanette. Takk for god og konstruktiv tilbakemelding, og for oppmuntrende ord og heiarop når jeg trengte det mest.

Til slutt en stor takk til min veileder, Kristin, som har satt av dager og timer til samtaler og tilbakemeldinger.

Ida Margrethe Krogstad Rød.

Skien, 10. juni 2013.

Ordforklaringer

Menighetsråd: Et råd bestående av lekfolk, som er valgt av soknets stemmeberettigede medlemmer.

Fellesråd: Råd hvor representanter fra menighetsrådene i et prosti skal arbeide sammen om visse saker. Fellesrådet legger tilrette og hjelper til med organiseringen av arbeidet i kirkene lokalt. Medlemmer: En til to representanter fra de ulike menighetsrådene i et prosti.

Kommunen oppnevner et medlem. Han eller hun må være medlem av Den norske kirke.

Prosten eller en annen prest oppnevent av biskopen.

Kirkeverge er som regel dagligleder for fellesrådet.

CA: Confessio Augustana. Den Augsburgske bekjennelse. Trosbekjennelse som ble lagt frem for keiser Karl V på riksdagen i Augsburg i år 1530.

Grenland: Område i Telemark bestående av Siljan, Skien, Porsgrunn og Bamle kommune.

KAPITTEL 1: INNLEDNING

öVeien mot en ny Østre Porsgrunn kirke.ö¹

1.1 Bakgrunn for tema

Sommeren 2011 flyttet jeg til Skien for å jobbe et år som prest. Østre Porsgrunn kirke hadde bare måneder tidligere brent ned til grunnen, da noen ungdommer en natt i april tenkte at det ville være ömorro å brenne ned en kirkeö.² Det var en bred mediedekning av saken og mange engasjerte seg i den offentlige debatten som oppsto i kjølvannet av denne handlingen.

Da jeg skulle begynne arbeidet på min spesialavhandling våren 2013, ville jeg skrive om noe som hadde betydning for lokalhistorien og som folk var opptatt av her i Telemark. En kirke som brenner engasjerer en hel by, og mange har spørsmål og tanker om hva som skal skje videre. Skal det bygges en helt ny kirke eller skal den samme kirken gjenreises? Og i tilfelle hvorfor? Engasjementet som Grenlands befolkning viste fanget min interesse og dette ble spiren til denne oppgaven om Østre Porsgrunn kirke.

1.1.1 Kirkebranner

Vi har hatt kirker i Norge i nesten tusen år, og ettersom vi bygger de fleste kirkene våre av tre gjør dette dem ekstra utsatt for brann. Vi kan derfor ikke si at det er uvanlig at en kirke brenner, men at en kirke blir påtent skjer sjeldnere. I perioden 1992-1996 ble over tretti kirker delvis eller totalskadet i brann.³ Flesteparten av disse var påtent og bak brannene sto Varg Vikernes. De siste årene har det vært en nedgang i kirkebranner i Norge, men i Agder og Telemark bispedømme har det vært gjort forsøk på å brenne ned flere kirker. Både Gjerpen kirke i Skien og Eidanger kirke i Porsgrunn har vært utsatt for brannforsøk, men først for to år siden skulle noen lykkes med å brenne en kirke helt ned til grunnen.

1.1.2 Østre Porsgrunn kirke brenner

Natten til mandag 11.april 2011 skulle forandre Porsgrunn by sin historie slik vi kjente den. Klokken 03.13 ringte telefonen på alarmsentralen i Skien. Det var observert røykutvikling i Østre Porsgrunn kirke. Politiet og brannmannskaper var raskt på stedet, men kirken sto ikke til å redde. Østre Porsgrunn kirke brant ned til grunnen denne natten. Det varte ikke lenge før meningsutvekslinger og diskusjoner rundt en ny kirke tok plass i media og i den offentlige

¹ Planrapport for ny Østre Porsgrunn kirke. Levert 24.04.2012

² Uttalelse fra den siktede 17-åringen, da han forklarte seg i Nedre tingrett 21.februar 2013

³ www.wikipedia.no Søkeord: Kirkebranner i Norge. Lest: 04.02.2013

debatt. Det var sterke reaksjoner og folk begynte tidlig å ta til ordet for to ulike posisjoneringer.

Den ene fløyen ble dannet da Porsgrunn kirkelige fellestråd, som er byggherre for en ny kirke på østsiden, 19. september 2011 satte ned et planutvalg. Dette planutvalget skulle utarbeide et funksjons og romprogram, og beregne et arealbehov for den nye kirken. Den andre fløyen er en selvopplevnt gruppe, "Komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke". Komitéen arbeider for å fremme rekonstruksjonsalternativet. De representerer både faglige, politiske og folkelige krefter. De har tilknyttet seg et stort nettverk av nasjonale og lokale eksperter fra flere fagområder. Alle disse støtter ideen om gjenoppbygging som et realistisk alternativ for en ny Østre Porsgrunn kirke.⁴

1.2 Problemstilling og avgrensning

Når en kirke brenner er det mange som engasjerer seg. En lang rekke spørsmål blir stilt, og det er ikke til å komme utenom at det kan være en belastning for både samfunnet og politikere når en slik debatt oppstår. Som følge av dette er min problemstilling blitt til:

Hva slags kirke skal bygges opp igjen etter brannen i Østre Porsgrunn, og hvorfor?

I forlengelsen av denne problemstillingen reises spørsmål som: Hvem har myndighet til å ta den endelige avgjørelsen? Hva slags rolle har menighetsråd og kommune? Hvem skal betale for den nye kirken? Hvem engasjerte seg, på hvilken måte, og hva er deres anliggender? For riktig å kunne belyse problemstillingen, er det viktig å få et godt bakgrunnsbilde av kirkens rolle i samfunnet og dens historie. Hva ble den brukt til? Hvorfor så den ut slik den gjorde? For å forstå engasjementet til byens innbyggere, mener jeg det også er viktig å belyse dramatikken som skjedde på selve brannnatten og hvilke reaksjoner dette utløste.

Det beste for min oppgave ville vært å sammenligne prosessen og standpunkter i Porsgrunn med liknende prosesser der andre kirker har brent, for eksempel på Våler eller i Hønefoss. Men ettersom jeg har begrenset tid til disposisjon, vil jeg nøye meg med å belyse de funn som jeg har gjort i Porsgrunn.

Ettersom vi i skrivende stund er midt i prosessen om ny kirke, vil jeg også avgrense oppgaven tidsmessig. Jeg har dermed valgt å følge den offentlige debatten fra brannnatten 11. april 2011 til, i hovedsak, 1. januar 2013, da jeg startet arbeidet med min oppgave.

⁴ www.kirkenopp.no Lest: 01.03.13

1.3 Materiale og litteratur

For å belyse problemstillingen har jeg benyttet meg av flere ulike kilder. Ettersom oppgaven tar utgangspunkt i den offentlige debatten, har en av mine primærkilder vært en av Skiens største aviser, nemlig Telemarksavisa (TA). Jeg supplerer også med annet avis- og nettmateriale, blant annet fra Porsgrunns Dagblad (PD) og nettartikler fra NRK/Telemark.

Jeg har i tillegg foretatt intervjuer av fire sentrale aktører i saken. Disse har vært aktive i media. Mye av informasjonen jeg har fått av dem gjennom intervjuene bruker jeg til å supplere uttalelser og meninger som de tidligere har ytret.⁵

For å få tilstrekkelig bakgrunnskunnskaper om Østre Porsgrunn kirke har jeg, i kapittel to, hatt god nytte av Truls E. Norby sin bok *Kirken og byen*. Denne boken ble skrevet til Porsgrunnskirkenes 250 års jubileum i 2010. Den tar for seg Østre Porsgrunn kirke og Vestre Porsgrunn kirke sin tilblivelse og historie. I kapittel fire henter jeg mye informasjon om den nye kirken fra *öRapport om Funksjon -og romprogram, med stipulert arealbehovö* som ble lagt frem av planutvalget 24. april 2012.

Boken *kirken som bygg og bilde* av Arne E. Sæther har jeg funnet mye hjelp i, spesielt når det kommer til det formelle ved byggingen av en kirke. Hjemmesiden, www.kirkenopp.no har også gitt meg mye nyttig informasjon. Den belyser hva Komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke ønsker i denne debatten. Menighetsbladene for Porsgrunn menighet har også vært nyttige, da disse kan sees på som et talerør for menighetens meninger.

1.4 Metodiske refleksjoner

Metoden jeg i hovedsak bruker for å fremskaffe data til oppgaven er kildegransking og hermeneutisk analyse.⁶ Her inngår innsamling og tolkning av data og materiale som er relevant for min oppgave. Kildene har jeg studert og prøvd å sette i sammenheng.

I tillegg gjør jeg også *ösemistrukturerte intervjuerö*.⁷ Intervjuene gjør jeg for å utdype informasjon og uttalelser som informantene har kommet med i media tidligere.

I motsetning til et strukturert intervju, hvor spørsmålene er klart nedskrevet på forhånd, og hvor svarene fra informantene er veldefinerte og overveide, har et ustrukturert intervju form

⁵ Kjelstadli 1999: 192

⁶ Kjelstadli 1999: 122-125

⁷ Kvale 2001:76

som en vanlig samtale. Det betyr at intervjuet består av noen faste spørsmål, men at samtalen får flyte fritt uten at intervjuer griper inn eller avbryter informanten.⁸

1.4.1 Utvalgsprosessen

Denne form for undersøkelser, gjennom intervju, er mulig etter godkjenning fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Utvalget av informanter ble gjort på bakgrunn av deres relevans og engasjement i saken, enten som privatpersoner eller på grunn av deres arbeidsforhold. Informantene kontaktet jeg først via mail med forespørsel om de kunne tenke seg å være med på prosjektet. Alle sa ja til dette. Senere tok jeg telefonkontakt med den enkelte og avtalte tid og sted for intervju. I forkant av intervjuene mottok informantene informasjon om prosjektet og sine rettigheter knyttet til deltakelsen. Det gikk ekstra tydelig ut ifra dette dokumentet at deres meninger og ytringer ikke skulle anonymiseres, men ville bli brukt med navn, i henhold til regler fra NSD. Alle informantene underskrev dette dokumentet.⁹

1.4.2 Mine informanter

Alle informantene har blitt valgt på bakgrunn av deres deltakelse og interesse i saken. De har på hver sin måte utmerket seg i debatten og har alle tidligere stått frem med navn og bilde i avisen.

1.4.2.1 Per Johan Wiig

Per Johan Wiig var et naturlig valg ettersom han er sogneprest i Østre Porsgrunn kirke. Han har jobbet som prest i Porsgrunn i 12 år. Wiig var et av øyevitnene den kvelden da kirken brant. Per Johan Wiig er en sentral aktør i denne saken med tanke på hans stilling og betydning i Østre Porsgrunn menighet. Han var også medlem av plankomiteén og er nå medlem av byggekomiteén.

1.4.2.2 Aasmund Beier-Fangen

Aasmund Beier-Fangen er registrator ved Telemark museer. Han er genuint opptatt av Porsgrunn by, dens arkitektur og historie. Beier-Fangen var en av initiativtakerne til Komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke.¹⁰

⁸ Kvale 2001:76

⁹ Vedlegg A

¹⁰ www.kirkenopp.no Lest: 01.03.13

1.4.2.3 Ove Mellingen

Ove Mellingen er redaktør i Telemarksavisa. Mellingen er en tydelig røst i Grenland, gjennom sin daglige öleder-spalteö i avisen. Han er opptatt av tradisjon og historie når det kommer til kirker og kirkebygg. Han har selv skrevet i avisen at kirken er *öden bygningsmessige delen av historien i Norge som vi bör være stolte av og ta vare på.*¹¹

1.4.2.4 Johannes Sørhaug

Johannes Sørhaug er kirkesjef i Porsgrunn. På grunn av sin posisjon har han fra starten av vært dypt inne i debatten om ny kirke i Porsgrunn. Sørhaug sitter i fellesrådet som er byggherre for den nye kirken. Han var også medlem av plankomitéeen, og er nå medlem av byggekomitéeen. Mitt intervju med Sørhaug ble utført gjennom mail ettersom vi ikke hadde anledning til å møtes.

1.4.3 Kritiske refleksjoner

1.4.3.1 Pressen

Da jeg valgte å ta utgangspunkt for oppgaven i den offentlige debatt, fant jeg et omfattende kildemateriale. Jeg måtte avgrense stoffet og bestemte meg for å starte i en av de største avisene i Telemark. Jeg ville følge debatten der, samtidig som jeg supplerte med informasjon fra andre medier i området. Lokalavisene i Grenland dekker mye av det samme, og debatten har nok foregått noenlunde likt i alle avisene. Porsgrunns Dagblad ble valgt bort som primær öpresse-kildeö ettersom dette er en liten avis, og bedre kunne brukes som supplement. Valget sto mellom Varden og Telemarksavisa. Selv om Varden har et litt større opplag, falt valget på Telemarksavisa av flere grunner. Redaktør Ove Mellingen gav tidlig uttrykk for sine meninger rundt et nytt kirkebygg og han var ikke redd for å fremme sine tanker. Han var også positiv til min oppgave og dette gjorde at jeg lett fikk tilgang til arkivene deres.

1.4.3.2 Informanter

Da jeg skulle velge informantene mine var det viktig for meg at meningene deres hadde et bredt spekter. Informantene kan muligens virke som en homogen gruppe der de alle er svært like når det kommer til alder, kjønn og sosialtilstand, men de representerer svært ulike meninger og standpunkt.

¹¹ Telemarksavisa 17.11.12 öSjel?ö

1.5 Oppbygning og struktur

Etter innledning i kapittel 1 går jeg mer historisk til verks i kapittel 2. Jeg gjør rede for kirken og dens bruksområder og byggestil. Jeg tar også et tilbakeblikk på tilblivelsen og historien til Østre Porsgrunn kirke. Kapittel 3 omhandler den natten da kirken brant. Her gjør jeg rede for umiddelbare reaksjoner ved kirken og på nett. Jeg forklarer også i korte trekk politiets etterforskning av saken. I kapittel 4 går jeg dypere inn i de ulike posisjoneringene. Hva de ønsker for den nye kirken, og hvorfor. Jeg utdyper også flere områder som har skapt debatt i media. I kapittel 5 gjøres en oppsummering av mine funn. Tilslutt følger vedlegg, som informasjonsbrev, intervjuguide og godkjenningen fra Norsk Samfunnsvitenskaplig Datatjeneste.

KAPITTEL 2: KIRKEN OG BYEN

Østre Porsgrunn kirke ligger på ökirkehaugenö over Porsgrunn by. Den har vært en viktig og majestetisk del av bybilde i over 250 år. Folk har gått til denne kirken i flere generasjoner for å feire gudstjeneste, og for å markere livets merkedager.

Det er vesentlig for denne avhandlingen å ha en forståelse av hva kirken har hatt å si for byen, og hvilken tradisjon den er bærer av. Det er også av stor betydning å ha begrep om hva en kirke er til for, og hva den blir, og ble brukt til. I dette kapittelet vil jeg derfor gjøre rede for Østre Porsgrunn kirkes tilblivelse. Jeg vil også se nærmere på hva kirken generelt er, og har vært, i samfunnet vårt på nasjonal basis.

2.1 Hva er en kirke til for?

*öEt sted hvor man frykter Gud og ærer Kongen.ö*¹²

En kirke er stedet hvor de kristne samles, og den er formet etter det som skjer i den. Det er først og fremst et kultsted, konsentrert rundt kirkelige handlinger. I en kirke er det presten som leder menigheten, og menigheten er alle de døypte i hvert sogn. I følge CA VII er, *ökirken forsamlingen av de hellige, det er det stedet hvor evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett.ö*¹³

2.1.1 Lover og forordninger

Da Christian VI ble konge i 1731, lå forholdene til rette for en intensivert pietistisk religionspolitikk, og i 1735 sendte Kongen ut en ny *öHelligdagsforordningö*.¹⁴ Kirkegang ble påbudt for alle, og de som ikke møtte opp på søndagsformiddag, ble truet med bot og gapestokk.

Året etter kom *Konfirmasjonsloven av 1736*.¹⁵ Formålet med denne loven var å forme de unge slik at de personlig tilegnet seg kristentroen, og sto inne for den som noe mer enn bare kunnskap. Konfirmasjonen skulle være en fast rite som avsluttet katekismeopplæringen og forberedte til nattverdang. Ordningen gjaldt all ungdom, og man kunne verken avtjene militærplikt eller gifte seg uten å være konfirmert. Etter konfirmasjonen ble man tatt opp i

¹² Sørmoen 2001: 9

¹³ Mæland 2000: 31

¹⁴ Oftestad 2001: 161

¹⁵ Oftestad 2001: 155

menigheten som sann kristen, og som from samfunnsborger.¹⁶ I 1739 kom det to viktige forordninger om skolevesenet. Først en om allmueskolene på landet, og deretter en felles forordning om latinskolene.¹⁷ For å verne om den rette tro og den rette lære kom det i 1741 en ny forordning; *Konventikkelplakaten*. Dens mål var å øve kontroll med den stadig tiltakende private forsamlingsvirksomhet.¹⁸

Da Østre Porsgrunn kirke ble bygget i 1760, var ikke bruken av kirken den samme som i dag. Religion var noe man gjorde og ikke noe man nødvendigvis følte. Det å delta i gudstjenesten og i de kirkelige handlinger var en selvfølgelig del av livet. Vi var et luthersk konfesjonelt land og jevnlig deltakelse i gudstjenesten var en del av den kristne borgerplikt. Skriftemål var påbudt to til fire ganger i året før man gikk til nattverd. Skriftemålet ble gjort én og én alene med presten. De fleste kirker hadde et eget sted eller rom for dette. I Østre Porsgrunn var det et eget skriftealter i sakristiet. Dette ble fjernet mot slutten av 1800-tallet i en av renoveringene som kirken har gjennomgått.¹⁹

2.1.2 Kirken som bygg

Kirken som bygg er rammen rundt menighetens gudstjenesteliv. Kirkens utforming har gjennom historien blitt bestemt av det som foregår der. Kirkebygg har blitt til i nesten 1000 år, og i flere av kirkene våre ser vi spor av mange ulike historiske epoker. De er bygget i ulikt materiale, preget av forskjellige steder og perioder. Kirken har alltid vært en sentral og symbolmettet bygning. Den ble utformet med den største omtanke etter beste kunstneriske og økonomiske evner. Bygningen skulle være godt synlig og fremstå som verdig.²⁰

2.1.3 Kirken som kultsted

At kirken først og fremst var et kultsted, et sted hvor man dyrker Gud, gav konsekvenser for utforming og satte rammer for byggingen av kirker på 1700-tallet. Søndagsgudstjenesten der alle skulle være tilstede gjorde at det måtte være en viss størrelse på kirkene. Den innvendige utforming ble derfor på mange måter formet av tidens teologi og liturgi. Prestens preken var det viktigste sammen med nattverden. Man kom også til kirken for de store anledningene, som dåp, konfirmasjon, bryllup og gravferd. Kirken var rammen rundt folks hverdagslige- og religiøse liv. Disse to kan man umulig skille ettersom religionen var forankret i samfunnet

¹⁶ Oftestad 2001: 158

¹⁷ Oftestad 2001: 159

¹⁸ Oftestad 2001: 161

¹⁹ Norby 2010: 13

²⁰ Sørmoen 2001: 18-19

som en naturlig del av både hverdag og fest. Kirken var med gjennom hele livsløpet, ikke bare som bygg, men som en institusjon. Fra vugge til grav.

2.1.4 Kirken som møtested

På begynnelsen av 1700-tallet bodde mindre enn ti prosent av Norges befolkning i byer.²¹ Selv om byer vokste frem i antall og størrelse bodde de fleste mennesker på landet, og ble sett på som bondefolk. Men også disse trengte kirker, og kirkebygningen og kirkestedet var derfor bygdas viktigste hus. Selv om kirken først og fremst var til gudstjenester og tilbedelse, var det ikke bare kirkelige handlinger som fant sted i kirken. Opplesning av forordninger og lysninger, nyhetsformidling, formidling om hvem som skulle i militærtjeneste, og i noen grad avstraffelser var bare noe av det kirken ble brukt til. Det var på kirkebakken man traff kjentfolk, gav beskjeder og kunne gjøre opp mellomværender. Kirken var det sosiale lim i samfunnet, og det stedet hele lokalsamfunnet dreiet seg rundt.²² Kirken var ofte den største og eneste offentlige bygningen, og ettersom presten var kongens embedsmann ble kirken også et naturlig valglokale etter 1814.

²¹ Oftestad 2001: 142

²² Sørmoen 2001: 9

2.2 Porsgrunn, et sted uten kirke

*öDen var der allerede 47 år før Porsgrunn ble en by.ö*²³

2.2.1 Nye og flere kirker

Mange av de gamle kirkene var dårlig vedlikeholdt, og på grunn av kirkeplikten som ble innført i 1735, og gjennom en gradvis befolkningsøkning, økte også antallet besøkende i kirken på søndagene. Det ble dårligere plass og man trengte flere og bedre kirker. I Porsgrunn, på denne tiden, skal mantallet ha økt fra litt under tusen, til over to tusen innbyggere på under 40 år.²⁴

2.2.2 Porsgrunn by

Porsgrunn er første gang nevnt i litteraturen av Peder Claussøn Friis, i boken *Norrigis Beskrivelse* som kom ut i 1613. Da Friis besøkte Skien, i 1576, skrev han dette; *ö2,5 mile ind fra Haffuit kommer Skiene-Elff ud i den Fiord, oc kaldis det Sted Porsgrund.ö*²⁵

Stedet Porsgrunn er lokalisert rundt utløpet til Skienselva, og det er denne samme elven som deler byen i to sider. Disse blir referert til som øst-og vestsiden.

Porsgrunn begynte for alvor å vokse frem som havneby på 1600-tallet. Den hadde ikke kjøpstadsrettigheter,²⁶ da den på alle måter var en forstad for Skien, som er en av de eldste byer her i landet.²⁷ Men i løpet av 1700-tallet utviklet Porsgrunn seg til ladested,²⁸ med stadig mer handels- og håndverksvirksomhet, og i 1807 fikk Porsgrunn bystatus.²⁹

Ettersom det heller ikke var noen egen kirke i Porsgrunn før midten av 1700-tallet, hadde folk på vestsiden av elven, Solum kirke som sognekirke. Folket på østsiden hørte til storsognet Eidanger. Det var store ulemper med dette, både for de som bodde på vest-og østsiden. Det var lange og ulendte reiseveier, og på grunn av kirkeplikten måtte denne turen gjøres ofte. Bakkene gjennom Trommedalen og over Bjørntvedt for å komme til Solum var vanskelige. De var harde og dårlig egnet, særlig ved begravelser. Reiseveien var ikke det

²³ Telemarksavisa 12.04.2011 *öBygg opp igjen samme kirkeö*

²⁴ Norby 2010: 24

²⁵ www.Porsgrunnkommune.no/historie Lest: 10.04.13

²⁶ Norby 2010: 10

²⁷ Norby 2010: 26

²⁸ www.Detsorenorskeleksikon.no Lest: 10.04.13

Ladested: En betegnelse som oppsto på 1500-tallet på de havner eller strandplasser hvor kjøpstadsborgere eller embetsmenn drev regelmessig trelasteksport.

²⁹ www.Porsgrunnkommune.no/historie Lest: 10.04.13

verste for folket på østsiden. De hadde et flatere og lettere terreng gjennom Bjørntvedskogen eller over Flåtten, men dette var heller ikke en ideell situasjon.

Sognepresten i Eidanger hadde i tillegg til Eidanger kirke, også Brevik og Slemdal kirke, nå Siljan, i sitt sogn. Dette gjorde at gudstjenestene foregikk relativt sjelden på hvert sted. Utenom innbyggerne i Porsgrunn var det også en annen gruppe som ønsket en egen kirke i Porsgrunn, nemlig de som var på sjøen. Denne folkegruppen hadde også behov for prekenen så vel som skriftemål og altergang.³⁰

2.3 Østre Porsgrunn kirke blir til

*öVar det rike mennesker på vestsiden som ville ha en kirke, var det matadorer på østsiden.ö*³¹

Som tidligere nevnt, økte folketallet i Porsgrunn på 1700-tallet og det var ingen tvil om at folket trengte en kirke. At de skulle få to i løpet av to år var det ikke mange som hadde trodd. I følge Truls E. Norby, som har skrevet boken *Kirken og byen*, oppsto lysten og behovet for en kirke samtidig, og planene ble utarbeidet parallelt, men uavhengig av hverandre.³²

2.3.1 Motstand fra Skien

Da Porsgrunn i 1748 ville bygge sin egen kirke, møtte det motstand fra østorebrorö Skien. Noen hadde tidligere ymtet frem på at det ville være mer lønnsomt å flytte Skien by til Porsgrunn, ettersom de mente at dette ville gi Telemark økt næringsliv. De mente videre at den grunne elven opp til Skien hemmet skipsfarten. Dette ville gi negative utslag for et distrikt som i hovedsak levde av tømmer og jern. Majoriteten av kjøpmennene i Skien ønsket ingen flytting. For dem ville en flytting av byen bety at mange måtte avgi eiendom, og det ville påføre dem enorme kostnader for å bygge nytt.³³ Da forslaget om en egen kirke på østsiden i Porsgrunn ble sendt til kongen i 1755, skal Borgemester Bensten i Skien ha avfeid det hele og uttalt at; *ö Jeg fatter ikke at en kirkes opførelse i forstaden Porsgrunn kan være fornøden for dessmere at redusere Skien som en af de ældste byer i landet til en stenhob.ö*³⁴

³⁰ Norby 2010: 12-13

³¹ Norby 2010: 38

³² Norby 2010: 41

³³ Norby 2010: 26

³⁴ Henriksveen 1986: 40

2.3.2 *Vestsiden får sin kirke*

Porsgrunnsfolket på vestsiden måtte altså reise helt til Solum for å komme til kirken. Det var derfor etterlengtet at vestsiden fikk egen gravplass. 2. mars 1690 ble det sendt søknad om egen gravplass på vestsiden, og allerede 8. april var søknaden godkjent av stadholder og biskop. Jorden ble gjerdet inn og viet, slik at presten ikke mistet noen økonomiske goder ved å måtte holde begravelser på dette stedet. På kirkegården ble det satt opp et lite hus av tømmer, ikke mer enn et skur å regne, slik at presten kunne stå tørt når han holdt gravtalen. Dette lille kapellet var forløperen til kirken på vestsiden.

Det lille kapellet ble gjennom årene utvidet. Til tider ble det brukt til både vigsel, dåp og en sjelden gang gudstjenester. Men alle de som bodde på vestsiden ønsket seg nå en ny kirke, og kanskje mest av alle Simon Cudrio. Han var en av de største pådriverne for kirken på vestsiden, og han ble senere kirkens første verge.³⁵ Da kapellet i 1756 var så falleferdig at det måtte rives, gav kongen tillatelse til at en kirke kunne bygges. Det var rike mennesker som gikk i bresjen for å reise og finansiere kirken på vestsiden. Den samlede summen for den nye kirken ble på 2221 riksdaler.³⁶ Byggmester Joen Jacobsen, en av Grenlands mest kjente byggmestere, fikk i oppdrag å bygge kirken. I 1758 sto Vestre Porsgrunn kirke, Immanuel kirken, klar til bruk. Navnet som kirken har fått er interessant og forteller oss noe om tidens fromhet og om hvordan teologien er kristologisk orientert. Navnet er hentet fra bibelen, og er en tittel brukt om Jesus. Vi finner den først i Jesaja 7, og deretter gjentatt i Matt 1.23 og Lukas 1.31. *Immanuel* betyr *Gud med oss*, og kan si oss noe om 1700-tallets teologiske tolkningshorisont. Den kan også si oss noe om hvordan man på denne tiden hadde Gud og religionen med som en del av hverdagen.

2.3.3 *Kampen for kirken på østsiden*

Det blir sagt at *Var det rike mennesker på vestsiden som ville ha en kirke, var det matadorer på østsiden.*³⁷ Dette betyr at det var noen som ønsket kirke på østsiden også, og disse satt på vel så mye midler som dem på vestsiden. Veien mot Østre Porsgrunn kirke var nok likevel mer kronglete og dramatisk, på tross av *örike onklerö*.

Alt i 1748 ble det fremmet et forslag om å be kongen i Danmark om tillatelse til å bygge en kirke på østsiden. Trelasthandler Niels Aall var en av dem som gjerne ville ha en

³⁵ www.detstorenorskeleksikon.no Lest 05.06.13. Verge: Stilling som innebærer praktisk tilsyn med kirkebygning og kirkegård.

³⁶ Norby 2010: 21

³⁷ Norby 2010: 38 og www.uio/bokmålsordboka.no Lest: 10.04.2013
Matador: Person med stor økonomisk innflytelse.

egen kirke. Men han hadde liten tro på at det ville gå, mye på grunn av motstanden fra Skien. Aall skriver i et brev til Severin Løvenskiold i København at; *ö Angående kirken derom venter vi likså lite medhold som at Skien flyttet til Porsgrunn, ennskjönt ingen stor umulighet derved var, i det minste vant publikum derved.ö*³⁸ Enhver søknad av dette slaget måtte til Kongen i København, ettersom han var enevoldskonge med den øverste verdslige og kirkelige myndighet. Kongen avsto søknaden om en ny kirke, men flere av borgerne på østsiden ble nå engasjert. Jordstykke som man ønsket at kirken skulle stå på var egentlig en hestehage på Jønholdt gård. Eieren av tomten, Friederich Biener, gav jorden til kirken mot at han skulle ha *ö en stolplass i kirken for sin ätt til evig tidö*, samt fri begravelse.³⁹

Fire av byens menn, uten borgerskap, sendte 9. august 1754 ut et öinvtasjønsskriftö til sine medborgere. Her oppfordret de alle til å vise offervilje og engasjement, og til å bidra økonomisk til en ny kirke. Innsamlingen var vellykket, og i løpet av kort tid var det samlet inn mellom 4-5000 riksdaler. En av de fire initiativtakerne, Schnell, hadde selv gitt 1000 riksdaler. Det samme hadde Severin Løvenskiold som, selv om han bodde i Danmark, husket sitt hjemsted. Niels Aall gav 250 riksdaler, og i tillegg til dette var det flere mindre gaver. Med henvisning til at man hadde tilgang på store mindre, ble en anmodning sendt kongen 1755. Det kom ikke noe svar på denne henvendelsen, og 23.oktober 1758 ble det sent en ny anmodning. Denne gangen hadde nesten hele det samlede borgerskap, med 25 underskrifter, i tillegg til de fire fra, sist stilt seg bak søknaden. Kongen gav da sin godkjennelse til en ny kirke på østsiden, 16.mars 1759.⁴⁰

Arbeidet ble umiddelbart satt i gang. Joel Jacobsen ble også denne gangen hyret som byggmester. Da kirken sto ferdig var prislappen på Østre Porsgrunn kirke 5836 riksdaler. Selv om det er vanskelig å regne om fra den tidens priser og verdier, kan man tenke seg at det i dag hadde utgjort nærmere 90 millioner kr.⁴¹ Selv om gavene hadde vært mange til kirken på østsiden, satt man likevel igjen med en gjeld på 431 riksdaler. Dette likte ikke Schnell, og han betalte de resterende riksdalene.

³⁸ Norby 2010: 26

³⁹ Sørmoen 2001: 142

At Friederich Biener skulle ha en stolplass i kirken for sin slekt til evig tid kan vitne om det forholdet folk hadde til kirken på denne tiden. Kirken var en naturlig del av hans liv og gjennom dette utsagnet binder han slekten sin til kirken. Dette kan også tolkes som et uttrykk for fromhet. At han i tillegg skulle ha en fri begravelse forteller oss at man måtte betale for kirkelige handlinger. Presten hadde på denne tiden ingen lønning fra Kongen i København, og presten livnærte seg gjennom å utføre kirkelige tjenester og å drive sin prestegård.

⁴⁰ Norby 2010: 27

⁴¹ Norby 2010: 37

10.juli 1760 ble Østre Porsgrunn Kirke, som står på knausen over Jønholdt gård, innviet av biskop Nannestad. Han gav den navnet, «Jesu kirke»⁴² Navnet som Østre Porsgrunn kirke fikk, vitner om det fromhetsliv og den kristologisk sentrerte pietismen som rådet på denne tiden. Jesus som frelser fra synd var sentralt og navnet på kirken forteller oss at folket kunne komme til kirken og ha felleskap med han.

⁴² Norby 2010: 28

2.4 Kirkers arkitektur på 1700-tallet

*ö1700-tallet er blitt kalt skjønnhetens århundre.ö*⁴³

2.4.1 Byggmester Joen Jacobsen

Det var byggmester Joen Jacobsen som fikk i oppdrag å bygge Østre Porsgrunn kirke. Han hadde bygget kirken på vestsiden, og noen år senere sto han bak reisingen av ny kirke på Solum. Jacobsen var mannen som bygget noen av de største og flotteste storgårdene i Grenland. Han var også veileder da Skien hospital ble oppført, og sterkt inne ved oppbyggingen av Brevik etter bybrannen i 1761.⁴⁴

Østre Porsgrunn kirke var, både utvendig og innvendig, bygget i rokokkostil og er sammen med kirken på vestsiden full av symbolikk.⁴⁵ Truls Norby stiller spørsmål ved hvordan en tømmermann fra Grenland kunne ha så mye kunnskaper, ikke bare om arkitektur og byggeteknikk, men også om sakrale rom og tradisjon. Til det siste kan det påpekes at han fra barnsben av var vant til å ferdes i kirken. Han visste hva som foregikk og kunne sannsynligvis liturgien på fingrene. Jacobsen hadde gjennom oppveksten, som folk flest, fulgt de forordninger som var gitt av kongen når det kom til kirkegang og religionsutøvelse. Jacobsen har trolig også vært en övandrende gesellö, etter han var ferdig med sin læretid. Han skal ha tilbragt mye tid i Europa, hvor han har arbeidet for ulike byggelaug med gode kunnskaper om gammel tid.⁴⁶

Selv om kirkene i Porsgrunn er bygget av samme mann er de forskjellige både i utforming og karakter. Vestre Porsgrunn kirke ligner mer på Jacobsens tidligere arbeider, mens Østre Porsgrunn kirke skilte seg ut, og Norby beskriver den som et *ögrandiost byggverk hvis like ikke finnes i distriktet.ö*⁴⁷

⁴³ Sørmoen 2001: 9

⁴⁴ Norby 2010: 47

⁴⁵ www.wikipedia.no Lest: 10.04.2013

Rokokkostil: Den perioden som følger etter barokken. Har sitt opphav rundt midten av 1700-tallet. Kjennetegn er asymmetriske former, blomster, lyse og lette farger og naturalistiske motiver. Rosemaling er et utslag av bonderokokkoen i Norge. Interiøret i Kongsberg kirke regnes som rokokkoens hovedverk i Norge.

⁴⁶ Norby 2010: 47 og www.wikipedia.no Lest: 10.04.2013

Vandrende gesell: Utlært medhjelper eller svenn. I betydningen håndverkersvenn finner man ikke uttrykket før i Norge før på 1600-1700 tallet da svennene begynte sin vandring i Europa, særlig i Tyskland.

⁴⁷ Norby 2010: 83

2.4.2 Korskirker

Mot slutten av 1700-tallet var det ulik praksis i byer og på landet når det gjaldt bygging av kirker. I byene, der det gjerne var mennesker med gode økonomiske forutsetninger, ble kirkene ofte bygget av stein, j.fr Kongsberg kirke. På landet, der folket som betalte for kirken muligens ikke var like rike, var det tradisjon for å bygge kirker i tre.⁴⁸

Korskirken ble utviklet av tømmermenn i Trøndelag på 1600-tallet, og da denne formen på kirker først ble kjent, spredte den seg raskt. På 1700-tallet var over halvparten av alle kirker, enten bygget eller bygget om til korskirker. Østre Porsgrunn kirke var en korskirke bygget i tre. Den var bygget etter den tradisjonelle øst-vest orienteringen, som for øvrig fortsatt er vanlig. Inngangen skjer i vest, og tilbedelsen skjer mot alteret i øst. Menigheten hadde en tradisjonell forventning om Jesu gjenkomst, og dette ville naturligvis skje i øst, der solen sto opp.⁴⁹

2.4.3 Kirkerommet

For å forstå utformingen av kirken og gudstjenesterommet i en 1700-talls kirke, må man også ha viss forståelse av hva kirken ble brukt til og den aktuelle teologien. Kirkerommet var adskilt fra kirkens kor. Den klassiske korskirken hadde gjerne tett brystning. Det var et transperant parti med vertikale spiler over kors skillet frem mot alteret. I Østre Porsgrunn kirke ble kors skillet sløyfet, og man hadde i stede balustraden med to figurer, Moses og Aron.⁵⁰ Plasseringen av disse var nok ikke tilfeldig, da Moses og Aron representerer den gamle pakt. I luthersk teologi står begrepene lov og evangelium sentralt, og loven (budene) skal drive mennesker til Kristus. For å komme til alteret og for å delta i nattverden, må man gå öforbiö loven. Fremme ved alteret viser bilde i altertavlen at nåden kom og tildeles den enkelte i nattverdssakramentet.

I tillegg var det viktig at kirkerommet var lyst, slik at man kunne følge med på prekenen og syngte fra salmeboka. Det var også viktig at det var plass til mange mennesker, særlig etter at kirkeplikten ble innført. Dekoren kunne være ulik, men en himling malt med skyer for å gi en følelse av å sitte under åpen himmel var vanlig. Denne dekoren prydet også Østre Porsgrunn kirke.⁵¹ I 1700-tallssamfunnet var sosial lagdeling normalt, og dette

⁴⁸ Sørmoen 2001: 23

Kongsberg kirke er bygget av stein. Kongsberg var et bergverkssamfunn, og kirken er bygget av teglstein som er brent i området rundt byen.

⁴⁹ Sørmoen 2001: 18

⁵⁰ Figurene Moses og Aron har senere blitt flyttet til korveggen, og fler mener at dette ødelegger symbolikken figurene var tiltenkt av Jacobsen.

⁵¹ Sørmoen 2001: 39

gjenspeiles også i kirkenes utforming. Kongen, adelsmenn og liknende hadde gjerne egne losjer eller pulpiturer. Alle andre hadde sine faste plasser. De viktigste og rikeste personene i samfunnet satt fremst, deretter ble man plassert bakover etter rang. Kvinner og menn satt på ulik side etter gammel tradisjon.

2.4.4 Alteret og altertavlen

Forvaltning av ord og nattverdsakramentet var sentralt. Dette gjorde at altertjenesten ble særdeles viktig. Dette viser seg ved at alteret er opphøyet og adskilt fra resten av kirkerommet. Altertavlene på 1700-tallet kunne variere i form og stil, men tavlens symbolikk og ikonografiske betydning var stort sett det samme over hele Norge. Bilder fra påskens lidelseshistorie knyttet til natteverden eller korsfestelsen var det som var mest vanlig. Altertavlen sto da i direkte sammenheng med altertjenesten og nattverden som menigheten feiret. Noen 1700-tallskirker hadde ikke altertavle, men prekestolalter. Dette innebar at prekestolen var plassert i alterets sted. Dette symboliserte hvilken viktig plass prekenen hadde i kirken på denne tiden.⁵² Den første altertavlen i Østre Porsgrunn kirke ble laget av Johan Katzenberg, og er et unntak fra den tradisjonelle bildebruken som beskrevet ovenfor. Altertavlen var delt i to. Det underste og minste bilde, *ötilbedelseö*, viser de hellige Konger som tilber Jesusbarnet. Det største bilde, *öhimmelfartenö*, viser Jesu himmelfart og symboliserer hans fulbrakte frelsesgjerning.⁵³

I 1889 ble altertavlen byttet ut, etter menighetens ønske, og Axel Enders bilde *Kristus på korsetö* ble satt inn i den gamle rammen. Den gamle altertavlen ble hengt i østsiden bedehus, men gitt tilbake til kirken da dette ble revet. Det har siden da hengt på en av korveggene inne i kirken.⁵⁴

2.4.5 Prekestolen

Prekestolen var sammen med alteret kirkerommets to tyngdepunkt. Ved alteret ble nattverdssakramentet forvaltet, mens Guds ord ble forkynt fra prekestolen. Dette kjenner vi igjen fra dagens liturgi da gudstjenesten er delt inn i ordets- og bordets del. Dette kommer for øvrig fra gudstjenestens inndeling tilbake i oldkirken. I korskirkene ble formen på kirken utnyttet når det kom til plassering av prekestolen. Den ble plassert nær korsmidten, ved overgangen mellom sidearm og koret. Prekestolen ble plassert høyt oppe på veggen. Dette

⁵² Sørmoen 2001: 35

⁵³ Norby 2010: 88

⁵⁴ Norby 2010: 88

gjorde at presten fikk bedre kontakt med menigheten, og det gav også en symbolsk mening, ettersom presten ikke talte sitt eget, men Guds ord.⁵⁵ Prestens forkynnelse spilte på 1700-tallet en viktig rolle i den kristne gudstjeneste. Det var derfor viktig at prekestolen var sentralt plassert, på en plass der alle lett kunne se og høre presten.⁵⁶ Den rokokkodekorerte prekestolen i Østre Porsgrunn kirke var bygget etter denne modellen.

2.4.6 Orgel og salmesang

På 1700-tallet var gudstjenesten det man kaller en salmemesse. Salmene var en viktig del av innlæringen når det kom til lutherdom og pietisme. Salmeboken var også noe folk kjente og brukte i hjemmene sine. Troen kunne gjennom salmeboken bli fomidlet enklere og mer direkte enn gjennom prekenen.⁵⁷ At salmesang var en stor del av gudstjenesten, ser vi av referater etter innvielsesgudstjenesten i Vestre Porsgrunn kirke i 1758. Menigheten sang seg da gjennom hele 13 salmer fra Kingos salmebok.⁵⁸

Orgelet gjorde sitt inntog i Norge på 1700-tallet, og det første orgelet i Østre Porsgrunn kirke ble bygget av Daniel Wroblewsky i 1782. Wroblewsky var en av flere utenlandske orgelbyggere i Norge på denne tiden, og han leverte flere orgler i Telemark. Bare noen år etter han var ferdig i Porsgrunn sto han ansvarlig for byggingen av nytt orgel i Skien kirke. Senere kom også orglene i Vestre Porsgrunn og Kragerø kirke på hans regning. Orglet i Østre Porsgrunn har selvsagt blitt restaurert og modernisert gjennom årene, men fasaden var den samme som Wroblewsky laget i 1782.⁵⁹

2.4.7 Opprinneligheten forsvinner

Mot slutten av 1800-tallet forsvant skjønnhetstradisjonen i kirken. I 1870 ble de praktfulle statuene av Moses og Aron hvitmalt, og tronehimmelen over prekestolen fjernet. Kirken ble kledd innvendig med panel som var malt i triste gråtoner. Pulpiturene ble fjernet og utsmykningen i kirken ble gjort minimal.⁶⁰

Kirken hadde også tidligere et skriftealter i sakrestiet, der man hadde skriftet for presten. Dette ble sammen med flere andre utsmykninger og annet opprinnelig interiør fjernet. Dette skjedde i tiåret for det moderne gjennombrudd og samtidig med den store

⁵⁵ Sørmoen 2001: 33

⁵⁶ Bugge-Amundsen 2005: 288

⁵⁷ Sørmoen 2001: 39

⁵⁸ Norby 2010: 25

⁵⁹ Norby 2010: 94-95

⁶⁰ Norby 2010: 77

gudstjenestereformen, og innføring av ny liturgi. Østre Porsgrunn kirke har gjennomgått forandringer i årenes løp og man hadde tydeligvis et behov for å modernisere kirkebygget og dens interiør. Da kirken gikk mot sitt 200 års jubileum var det mennesker i Porsgrunn som skjønnte hva som befant seg bak panelet og all den triste malingen. Arkitekt Wilhelm Swensen sto bak restaureringen og fikk kirken tilbake til sitt gamle jeg, i den grad det var mulig.⁶¹

2.5 Porsgrunn blir én menighet:

*öPorsgrunn fikk to kirker på to år, uten at dette automatisk gjorde at det ble én samlet menighet.ö*⁶²

De to kirkene ble i de første årene sett på som anekskirker for sine respektive sogn. Vestre Porsgrunn kirke var anekskirke for Solum. Østre Porsgrunn var anekskirke for Eidanger. I 1761 ble det bestemt at når sognepresten i Eidanger døde skulle ökalletö deles og det bli opprettet et eget sogn for Porsgrunns to nye kirker. Sognepresten i Eidanger, Jørgen Herman Morad, døde allerede i 1763. Porsgrunn med øst -og vestkirken ble da eget sogn.⁶³ Det het da at *öHele Porsgrunns menighet hvortil skal henhøre gårdene Bjørntvedt og Jønholdt samt Skrukkerø og Tollbodøenö*, med Jeremias Hagerup som første sogneprest. Han ble innsatt i sitt embede av prost Johan Fredrik Monrad 2.påskedag 1764.⁶⁴

Porsgrunn, som før hadde vært splittet på grunn av elven, ble nå samlet av kirkene. Én menighet forent under et sogn, med én sogneprest.⁶⁵

2.6 Oppsummering

Kirker har gjennom tiden blitt utformet og bygget for at de best mulig skulle ivareta kirkens funksjon i samfunnet. På 1700-tallet, da Østre Porsgrunn kirke ble bygget, var dette søndagsgudstjenesten og andre kirkelige ritualer. Etttersom det i 1736 ble påbudt for alle å delta ved søndagens gudstjeneste, måtte kirkene bygges større for å romme alle menneskene i bygda. Det var stor vekt på det fromme liv og forkynnelsen var særdeles viktig. Kirkene ble av denne grunn bygget med en godt synlig prekestol. Menigheten var mer passiv enn den hadde vært under den katolske tiden, og kirkene ble bygget for menigheten som tilhørere.

⁶¹ Norby 2010: 80

⁶² Norby 2010: 39

⁶³ Tønnesen 1957: 321

⁶⁴ Tønnesen 1957: 322

⁶⁵ Norby 2010: 43

Kirkebyggene har vært i endring helt siden vi startet å bygge kirker i Norge. Det har aldri vært noe fast mønster å bygge kirkene etter. Kirkene former seg etter samfunnet og samfunnets behov. Endringene som har blitt gjort i Østre Porsgrunn kirke gjennom historien viser tilpasning til behov og kultur. Selv om kirken har vært gjennom forandringer fra 1700-tallet er mye av bruken den samme, og kirken som kultsted er fortsatt det viktigste.

KAPITTEL 3: BRANNEN

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for natten da Østre Porsgrunn kirke brant ned. Videre vil jeg se på hvordan politiet arbeidet for å avdekke brannårsaken, og hvem som tilslutt ble ansvarliggjort for ildspåsettingen. Avslutningsvis vil jeg presentere og kort kommentere noen av de første reaksjonene som kom til uttrykk både ved kirken, i media og på nett.

3.1 Det brenner

*ö*Østre Porsgrunn kirke brant ned til grunnen i natt.⁶⁶

Påsken var uvanlig sen, og Østre Porsgrunn kirke skulle mandag begynne med påskevandring for barneskoler og barnehager. Sogneprest Per Johan Wiig hadde planen klar. Slik gikk det ikke.

Det var natt til mandag 11. april 2011. Det var varmt i været. Hele 10 grader selv om klokken var over midnatt. 03.13 ringte telefonen på alarmsentralen i Skien. Det var observert røyk i Østre Porsgrunn kirke. To minutter senere var politiet på kirkehaugen. Synet som møtte dem var som i et mareritt. Flammene hadde allerede fått et godt tak på de hvite kirkeveggene, og de strakk seg videre mot spiret og himmelen. Østre Porsgrunn kirke var i full fyr!⁶⁷

Det varte ikke lenge før brannmannskapene var på stedet, men det var lite de kunne gjøre. Kirken var overtent og brannen var eksplosjonsartet. Det var ikke mulighet for å ta seg inn i kirken for å få reddet ut noen av de mange historiske og uvurderlige gjenstandene. Litt etter klokken fire kunne de, som hadde samlet seg på høyden over Porsgrunn by, se at det originale og svært sjeldne tårnet kollapset ned i flammehavet.

3.1.1 Evakuering

Ettersom kirken i seg selv ikke var mulig å redde, hadde politi og brannvesen fokus på evakuering av den nærliggende beboelsen. Sten Roar Høgli som var en av de nærmeste naboene til kirken fortalte dette til NRK:

*ö*Jeg våknet og så at kirken sto i full brann. Jeg har to barn som lå og sov, så jeg fikk kledd på dem, og vi kom oss ut av huset. Det var så varmt i nærheten at lyktene på bilen smeltet.⁶⁸

⁶⁶ Telemarksavisa 12.04.2011 *ö*Ber vitner om å ta kontakt *ö*

⁶⁷ Telemarksavisa 12.04.2011 *ö*Ber vitner om å ta kontakt *ö* og www.NRK/Nyheter/Telemark.no 11.04.2011 *ö*Østre Porsgrunn kirke totalskadd i brann i natt.*ö* Lest: 15.01.2013

⁶⁸ www.NRK/Nyheter/Telemark.no 11.04.2011 *ö*Østre Porsgrunn kirke brent ned *ö* Lest: 15.01.2013

Porsgrunn by har ikke opplevd noe så dramatisk på uttallige år. Flammene og røyken fra kirken kunne sees over hele byen. Rigmor Håheim fortalte at hun gikk ut i hagen i bare pysjamasen. *öJeg var sikker på at hele byen brant.ö*⁶⁹

Etter at kirkespiret falt ned var ikke lenger brannmannskapene redd for spredning, og klokken fem var brannen under kontroll. Kirken ble totalskadd og det står ingenting igjen på branntomten.

3.2 Tent på? Eller uhell?

*öDet er bare 6 kilometer mellom Østre Porsgrunn kirke og Borgestad kirke.ö*⁷⁰

3.2.1. Dramatisk natt

Mens flammene enda spiste seg gjennom det siste som var igjen av kirken i Porsgrunn, fikk politiet klokken 06.57 melding om at Borgestad kirke i Skien var forsøkt påtent. Et vitne hadde funnet et skjerf som var brent på en benk ved inngangsdøren til kirken.

*öDet er snakk om svimerker på to benker som står ute, litt ut fra bygningen, og et forkullet tøyestykke..(..)..Vi vil undersøke om det er noen sammenheng mellom brannene. Men det er alt for tidlig å spekulere.ö*⁷¹

I tillegg til funnene ved Borgestad kirke fikk politiet mandag ettermiddag også inn en melding fra Vår Frues kirke i Porsgrunn. To ruter var knust. I politiets logg så vi også at det søndag, altså dagen før den skjebnesvangre natten i Porsgrunn, var meldt et innbrudd i Stranda kapell i Oklungen. Politiet lette etter tekniske spor og undersøkte begge åstedene.⁷² Ingen kunne på dette tidspunktet si noe om brannårsak eller forløp til noen av disse hendelsene. Politiet uttalte at det var godt mulig at öbrannforsøketö på Borgestad bare var örampestrekerö, men de holdt alle muligheter åpne.

3.2.2. Hjelp fra Kripas

Når en kirke brenner, er det mange undersøkelser som skal gjøres og en bred etterforskning settes igang. Brannens opphav er det store spørsmålet. Så fort branntomten var avkjølt begynte politiets teknikere sine taktiske undersøkelser. Dette var en omfattende jobb og politiet i Telemark ba om bistand fra Kripas. Politiet gikk også tidlig ut i media og etterlyste

⁶⁹Uttalelse av Rigmor Håheim på foredrag med Carl Gervin 24.01.2013

⁷⁰www.NRK/Nyheter/Telemark.no 11.04.2011 *öØstre Porsgrunn kirke brent nedö* Lest: 15.01.2013

⁷¹www.NRK/Nyheter/Telemark.no 11.04.2011 *öØstre Porsgrunn kirke brent nedö* Lest: 15.01.2013 Uttalelse av Politiaadvokat i Telemark politidistrikt, Gunstein Bjørgum.

⁷²Telemarksavisa 12.04.2011 *öBer vitner om å ta kontakt.ö*

folk som hadde befunnet seg i området rundt Østre Porsgrunn kirke, og Borgestad kirke, denne natten.⁷³

3.2.3 *Kan kirken være påtent?*

Brannhunden Nova har jobbet med brannsaker i over 10 år. Hun bruker den super sensitive nesen sin til å lukte seg frem til brennbare væsker i branruiner. Nova gjorde flere søk i restene av Østre Porsgrunn kirke, og markerte på flere ulike steder.⁷⁴

Media fikk i tillegg opplyst at det normalt sto en svart og en grønn søppeldunk ved menighetshuset, som ligger bare 20 meter unna kirken. Disse var mandag ettermiddag borte. Men rester av tilsvarende dunker ble funnet inntil ruinene av kirkeveggen. Funnet av disse dunkene og resultatet av analysene som ble gjort av materialet fra der brannhunden Nova markerte, bidrog sterkt til at politiet dagen etter brannen antydte at Østre Porsgrunn kirke ble påtent.⁷⁵

Flere andre fryktet også at brannen er påsatt. Avdelingsleder for vedlikehold av kommunale bygg i Porsgrunn, Bjørn Sverre Nyrud, sa at brannen mest sannsynlig har startet på utsiden av kirken. Branneteksjonen var veldig god inni kirken. *«Tennes det mer enn sju stearinlys inni kirken så slår alarmen ut.»*⁷⁶ Han forklarte videre at en vanlig brann som regel starter med ulming og røyk. Det ville ikke disse brannvarslerne oversett. Selv om Østre Porsgrunn kirke hadde gått gjennom en periode med renovering, skal ikke dette kunne være noen kilde til brann. Håndverkerne som har holdt på inni kirken hadde ryddet ordentlig etter seg. Nyrud legger til at de gamle og brannfarlige varmeovnene var byttet ut. Østre Porsgrunn kirke var neste kirke ut for å få sprinkleranlegg på kommunens budsjett. Hadde brannen skjedd et halvtårstid senere kunne mye av kirken vært spart, om brannen startet innvendig vel og merke.⁷⁷

⁷³ Telemarksavisa 12.04.2011 *«Ber vitner om å ta kontakt»*

⁷⁴ Telemarksavisa 14.04.2011 *«Fant containere ved veggen»*

⁷⁵ Telemarksavisa 14.04.2011 *«Fant containere ved veggen»*

⁷⁶ Telemarksavisa 12.04.2011 *«Frykter at brannen kan være påsatt»*

⁷⁷ Telemarksavisa 12.04.2011 *«Frykter at brannen kan være påsatt»*

3.3 Historie som ble reddet og mistet

*öUerstattelige gjenstander er borte.ö*⁷⁸

Politiet fortalte først til media at det ikke skal ha vært mulig å redde noe ut fra den brennende kirken, men det kom senere frem at et brannsikkert skap muligens skulle ha klart seg gjennom brannen.

3.3.1 Brannsikker safe

I sakristiet til Østre Porsgrunn kirke sto det en brannsikker safe. I den gjemmes alt av kirkesølv etter hver gudstjeneste. På mandags morgen ble denne funnet i ruinene av kirken, og kjørt til brann og sikkerhetsservice på Vallermyrene i Porsgrunn. De jobbet i over tre timer med slagbor, slegge og vinkelsliper for å få åpnet den store safen. Kirketjener i Porsgrunn, Ole Andreas Olsen, var med til Vallermyrene for å overvære prosessen. Han kunne lettet konstatere at det gamle kirkesølvet hadde klart seg. Gjenstandene i safen var dekket av sot, men det aller meste var intakt. Det var tydelig at varmen hadde vært høy også inne i safen, da skinnet på en gammel treboks noen steder var svidd helt vekk.⁷⁹

3.3.2 Det flammene slukte

Det var et lite lysglimt at brannsafen var intakt og det meste av kirkesølvet hadde klart seg, men det var ikke mye til oppmuntring når vi ser listen over alle de historiske og verdifulle gjenstandene som gikk tapt. Om tapet av alle de minnerike tingene sier tidligere kirkesjef, Nils Jakob Thorsen, at *ödet føles som om noen har gått bort.ö*⁸⁰ Han synes det var umulig å bedømme hva som var den største skatten som var forsvunnet.

Alle tekstiler, messehagler og alterduker med hardangersøm og kniplinger. Det spesielle kirketaket med englene, kirkeskipet öHaapetö bygget av Johan Kaalstad i 1844. Skulpturene av Moses og Aron, altertavlen og antependium. Klede foran alteret, som hadde hengt der helt fra kirken ble bygget i 1760. Offerbøssen fra tidlig på 1800-tallet, lysekroner og hele den store stolsamlingen med 48 stoler, hvor den eldste var fra 1650. I tillegg til dette slukte flammene også den gamle bibelen fra Christian IV, datert tilbake til 1633.⁸¹

⁷⁸ Telemarksavisa 13.04.2011 *öUerstattelige gjenstander er borteö*

⁷⁹ Telemarksavisa 12.04.2011 *ö Kirkesølvet taklet varmen i safen.ö*

⁸⁰ Telemarksavisa 13.04.2011 *öUersattelige gjenstander er borteö*

⁸¹ Telemarksavisa 13.04.2011 *öUerstattelige gjenstander er borteö*

Kirketjener Ole Andreas Olsen tenkte også på alt som var gått tapt. *öDette kan ikke beskrives og det er vondt å tenke på alt vi har mistet. I tillegg til kirkerommet hadde jeg et lite museum på loftet med masse flotte gamle gjenstander.ö*⁸²

Det er ikke mulig å rangere hva som er det største tapet. Det eneste vi kan si sikkert er at kulturhistorien har lidd et enormt tap ved denne brannen.

3.4 Porsgrunn by reagerer

*öJeg er ingen kirkegjenger, men dette var trist.ö*⁸³

Da kirken i Porsgrunn brant ned til grunnen lot det ikke vente på seg med reaksjoner. Både de som besøkte kirken flere ganger i uken, og de som bare tittet opp på den når de gikk forbi, ble berørt og engasjert.

De fleste av de umiddelbare reaksjonene var sjokk og vantro. Kirken som bare for noen måneder siden feiret sitt 250 års jubileum lå nå i aske. Kirken som utstrålte trygghet og har lagt på toppen over elva og lyste hvit og fin for flere generasjoner.

3.4.1 Reaksjoner ved kirken

Sogneprest Per Johan Wiig kom til kirken bare et kvarter etter at han fikk telefon om brannen. Han sa til NRK at *öDette er kjempetrist for veldig mange. Tenk bare på påsken og konfirmasjonstiden som nå ligger for oss.ö*⁸⁴ Tankene til sognepresten gikk først til påsken og konfirmasjonstiden. Ved å uttrykke dette taler han som en prest og understreker sin rolle. Mange søkte også trøst og råd hos sognepresten ved brannruinene den påfølgende dagen. *öJulekrybba? Hvordan gikk det med den?ö* Sier en. *öNei.. jeg er usikker på hvor den er.ö* Svarer Wiig og får en hilsen fra en forbipasserende eldre mann. *öJeg er stum...ö* sier den bevegde mannen og tar presten i hånden.⁸⁵ Hans uttalelser vitner om sorg og sjokk over det som har skjedd.

⁸² Telemarksavisa 12.04.2011 *ö Kirkesølvvet taklet varmen i safenö*

⁸³ www.Telemarksavisa.no 11.04.2011 *öØstsiden kirke har brent nedö* Lest: 15.01.2013 Hentet fra kommentarfelt under artikkel

⁸⁴ www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 11.04.2011 *öØstre Porsgrunn kirke totalskadd i brann i nattö* Lest: 15.01.2013

⁸⁵ Telemarksavisa 12.04.2011 *öFolk har mistet noe de har kjærtö*

Folk strømmet til kirken hele mandagen for å se hva som hadde skjedd med egne øyne. Daværende menighetsrådsleder i Østre Porsgrunn, Ola Hørg Jacobsen, sa til Telemarksavisa at;*Det varmer å se at så mange mennesker kommer hit midt i tragedien.*⁸⁶ Han forklarte videre at han ikke trodde at det bare var nysgjerrighet som drev folk til kirken denne dagen og kvelden. Mange sto og gråt, og det var som om de hadde mistet noe de hadde et kjærlig forhold til. Det er heller ikke bare de övanlige kirkegjengerneö som har kommet til brannruinene. En brann som denne rammer folk utover bare de som kommer hit for den ukentlige gudstjenesten.⁸⁷

3.4.2 Reaksjoner på nett

Det var ikke alle som kunne komme til kirkeruinene for å vise hva de følte. Telemarksavisa hadde et eget kommentarfelt under flere av sine artikler for reaksjoner og tanker fra befolkningen. Jeg har plukket ut det jeg mener er et representativt utvalg av disse kommentarene. Det som gjør dem interessante er at de så tidlig representerer ulike standpunkt i denne prosessen. Ut ifra reaksjonene kan vi se at det dannet seg grupperinger i lokalmiljøet. Alle uttrykker sorg over kirken som har brent, men det er ulikt grunnlag for hvorfor de mener det er trist at kirken har brent ned. I den første kommentaren kan vi lese at:

Huff.. så fryktelig trist..(..) Jeg var våken i natt og så at det brant..(..) Da jeg skulle på bensinstasjonen kvart på fire brant det helt på toppen av spiret. I denne kirken er min datter døpt og jeg ble viet der i 2004 og har mange fine minner fra gudstjenester og korsvandringer. Har gråti masse i natt. Veldig sørgelig, jeg føler med dere alle som elsket og brukte KIRKEN VÅR.⁸⁸

Den andre kommentaren uttrykker noe lignende:

Dette var utrolig trist. Har mange gode minner som sanger i Porsgrunn gospelkor i denne kirken. Julekonsertene her var magiske... Nå er alt borte.. Utenkelig at den skulle brenne opp. Sender varme og støttende tanker til prest og medlemmer av kirken. Guds fred i denne triste og vanskelige tiden.⁸⁹

Disse kommentarene viser solidaritet med alle som brukte kirken mer enn bare til høytider og merkedager. De viser at kirken har en betydning for mennesker i hverdagen. Det vitner også

⁸⁶ Telemarksavisa 12.04.2011 *öFolk har mistet noe de har kjærtö*

⁸⁷ Telemarksavisa 12.04.2011 *öFolk har mistet noe de har kjærtö*

⁸⁸ www.Telemarksavisa.no 11.04.2011 *öØstsiden kirke har brent nedö* . Anonym i kommentarfelt. Lest: 15.01.2013

⁸⁹ www.Telemarksavisa.no 11.04.2011 *öØstsiden kirke har brent nedö* . Anonym i kommentarfelt. Lest: 15.01.2013

om en gudstro og en menighet som har en vanskelig tid foran seg. Den tredje kommentaren har en litt annen vinkling:

Det er så utrolig synd at slikt skjer. Hvis dette er en påsatt brann, er det en veldig egoistisk handling av de skyldige. Det bunner antakelig i forakt for kristendommen, men har de tenkt på at folk som kanskje ikke er kristne bryr seg om dette også. Jeg er wiccaner⁹⁰ og interiørarkitekt. Jeg har besøkt mange kirker..(..)..ikke på grunnlag av religion. Har de ansvarlige tenkt på at dette kan plage meg og andre arkitekturinteresserte? Har de tenkt på at religion ikke trenger å bety noe?..(..).. Det eneste de gjør er å ødelegge vår historie.⁹¹

Denne kommentaren viser at noen synes det er trist at kirken har brent ned, men ikke først og fremst på grunn av at kirken er et samlingssted for de kristne. Denne personen viser sorg over å miste kirken som bygg, arkitektur og den historien den er bærer av. Denne personen viser også at han eller hun er moralsk indignert, og moraliserer ovenfor de som har tent på kirken. Den fjerde kommentaren uttrykker følgende:

Jeg er ingen kirkegjenger, men dette var trist. En kirke betyr så mye for et steds innbyggere, i glede og sorg. Kirker er kulturminner og signalbygg, så visst verd å bevare..(..) Jeg føler med dere som har et mer personlig forhold til kirken enn det jeg har.⁹²

Denne kommentaren viser at kirken betyr noe for folk selv om de ikke er regelmessige brukere av den. Kirken var en del av bybildet og en del av Porsgrunnsbefolkningens identitet. Selv om denne personen anerkjenner denne delen ved kirken, viser personen også en forståelse for at kirken er mer enn bare en bygning for de store anledninger. Han eller hun er klar over at det er andre som kan ha et tettere og nærere forhold til kirken. Dette er et uttrykk for at kirken er noe mer enn bare minner og historie. Det er noe som går ut over tid og sted.

3.4.3 Andre reaksjoner

I dagene etter brannen fikk Telemarksavisa også andre reaksjoner fra mennesker som sto kirken nær, enten det var på grunn av arbeidsforhold eller personlig tilknytning.

Ordfører i Porsgrunn, Øystein Beyer, kom til branntomten tidlig mandag morgen. *öJeg er lamslått og full av følelser. Dette er slikt som ikke skal skje.ö*⁹³

⁹⁰ www.wikipedia.no Lest: 15.01.2013

Wiccaner : En som tror på jorden, universet og menneskets ökraftö og lever etter mantraet *gjör mot andre det du vil andre skal gjøre mot deg.*

⁹¹ www.Telemarksavisa.no 11.04.2011 *öÖstsiden kirke har brent nedö* . Anonym i kommentarfelt. Lest: 15.01.2013

⁹² www.Telemarksavisa.no 11.04. 2011 *öÖstsiden kirke har brent nedö* . Anonym i kommentarfelt. Lest: 15.01.2013

Kirkeminister Rigmor Aaserud (Ap) var ordfører i Gran kommune da Grymyr kirke brant i 1999. Hun sier til Telemarksavisa at hun fikk gåsehud da hun hørte om kirken i Porsgrunn. *öDet å få høre om det som har skjedd vekker veldig sterke minner...(..) Det berører meg veldig. En slik hendelse er jo en veldig dramatisk opplevelse for et lokalsamfunn.ö*⁹⁴ Kirkeministeren tok tidlig kontakt med ordfører Beyer med råd om hvordan man best mulig skal gå videre i en slik sak. Hun rådet ham til å ta det rolig. Videre presiserte hun viktigheten av å ha gode og grundige prosesser når det kommer til gjenreisning. Det ble, i Gran, allerede dagen etter brannen diskusjon og meningsutveksling rundt hva slags kirke man nå skal bygge opp igjen. Å ta tiden til hjelp og tenke på hva slags kirke man ønsker seg og trenger, var erfaringene fra Aaserud.⁹⁵

Kunsthistoriker Tommy Sørbo fra Porsgrunn reagerte med sjokk da han fikk beskjeden. *öJeg trodde faktisk ikke det var sant. Jeg trodde det var noen som spøkte med meg. Det er svært trist at alt som har med byens identitet, selvforståelse og historie blir borte...(..). Dette var et stort og mektig bygg med mange detaljer. Jeg er veldig sjokkert.ö*⁹⁶ Disse reaksjonene viser at det er et signalbygg i Porsgrunn som har forsvunnet. Et bygg som hadde bindende kraft i et lokalsamfunn.

3.5 Østre Porsgrunn kirke ble påtent

*öSkal ut og pyrre.ö*⁹⁷

Da Telemarksavisa ringte til kirkesjefen i Porsgrunn for å få en kommentar angående brannårsaken, var ikke Johannes Sørhaug klar over politiets teori om at brannen antakelig var påsatt. Det hadde på mange måter vært bedre om det hadde vært en naturlig årsak til brannen. *öDette er enda verre om det viser seg at noen har tent på kirken,ö* sier Sørhaug.⁹⁸

3.5.1 To pågrepet etter kirkebrann

Bare en time før Østre Porsgrunn kirke sto i full fyr skal vitner ha sett to personer løpe fra kirken. Det skal også ha blitt observert to personer på moped i samme tidsrom. Resultatet av to uker med grundig etterforskning førte, ifølge politiadvokat ved Telemark politidistrikt Jon

⁹³ www.Telemarksavisa.no 11.04.2011 *öØstsiden kirke har brent nedö* Lest: 15.01.2013

⁹⁴ Telemarksavisa 12.04.2011 *öBrannen vekker streke minnerö*

⁹⁵ Telemarksavisa 12.04.2011 *öBrannen vekker streke minnerö*

⁹⁶ www.NRK-Nyheter-Telemark.no 11.04.2011 *öØstre Porsgrunn kirke brent nedö* Lest: 15.01.2013

⁹⁷ Telemarksavisa 29.04.2011 *ö17-åring meldte brann på facebookö*

⁹⁸ Telemarksavisa 14.04.2011 *ö Helt forferdeligö*

Borgen, til pågripelse av en 17 år gammel gutt fra Grenland. Han var etnisk norsk og tidligere kjent av politiet. Politiet opplyste at de en tid hadde jobbet ut ifra en mistanke rettet mot lokale ungdommer. I avhørene skal det ha kommet opp spørsmål om en facebook-kommentar som 17-åringen skal ha lagt ut på sin profil bare noen timer før brannen. Her har 17-åringen skrevet at han skal *öut og leke pyroman.ö*⁹⁹ Etter at brannen ble kjent skal 17-åringen ha fjernet meldingen fra sin facebookside. 17-åringen nektet for å ha hatt noe med saken å gjøre. Hans forsvarer sa til Telemarksavisa at det er en stor belastning for ham og bli dratt inn i en sak som denne.¹⁰⁰ Dagen etter 17-åringen ble pågrepet, skal også en 18-åring fra samme kriminelle miljø ha blitt pågrepet og siktet i den dramatiske saken. 18-åringen fulgte 17-åringens eksempel og benektet en hver kjennskap til saken.¹⁰¹ Selv om 17-åringen selv er tidligere domfelt, og flere personer i de siktedes omgangskrets skal være dømt for vold og ran, ville ikke Borgen på dette tidspunktet spekulere i om det lå satanistiske motiver bak kirkebrannen.¹⁰²

3.5.2 Mordbrann

De to kameratene ble begge siktet etter mordbrannparagrafen der strafferammen er 21 års fengsel. Politadvokat Borgen sa at de har valgt å sikte de to med denne paragrafen fordi omfanget av brannen var så stort, og fordi enorme verdier gikk tapt da den gamle kirken brant.¹⁰³

3.5.3 Tilståelse

*öHar hatt dårlig samvittighet tjuefire syv.ö*¹⁰⁴

I midten av juli 2011 ble den siktede 17-åringen tatt inn til nye avhør. Han ble, sammen med 18-åringen, siktet for branntilløp på Borgestad kirke. I løpet av disse dagene skal 17-åringen ha gått tilbake på sine tidligere forklaringer hvor han nektet å ha kjennskap til saken, og nå tilstått at han var med på brannstiftelsen. Det skal, i følge Telemarksavisa, vært moren til 17-åringen som skal ha bønnfalt han om å si sannheten. Men 17-åringen ville allikevel ikke ta fullt ansvar og pekte på 18-åringen som öhjernenö bak ugjerningen. Politiet fant DNA spor på

⁹⁹ Telemarksavisa 29.04.2011 *ö17-åring meldte brann på facebookö*

¹⁰⁰ Telemarksavisa 29.04.2011 *ö17-åring meldte brann på facebookö*

¹⁰¹ Telemarksavisa 03.05.2011 *ö18-åring fengslet i kirkebrann-sakenö*

¹⁰² Telemarksavisa 29.04.2011 *ö17-åring meldte brann på facebookö* og Telemarksavisa 30.04.2011 *öNy pågripelse etter brannenö*

¹⁰³ Telemarksavisa 30.04.2011 *ö Ny pågripelse etter brannenö*

¹⁰⁴ Uttalelse fra den siktede 17-åringen i Nedre Telemark tingrett. Betyr at han har dårlig samvittighet hver time, hver dag i uken. 21.02.2013

det forbrente skjerfet ved Borgestad kirke, og dette knyttet 18-åringen til åstedet, men han nektet fortsatt straffeskyld.¹⁰⁵

Det er flere som har lett etter svar og hatt ulike tanker rundt det som har skjedd med Østre Porsgrunn kirke. Å gå i uvisshet, og ikke vite hvem som angrep kirken den kvelden, kan være en belastning for folk. Det er mange som kjente på en lettelse etter at brannstifterne var tatt. *öDet er en lettelse at det nå er kommet en tilståelse, men det gir oss likevel ikke kirken tilbake,ö*¹⁰⁶ sa sogneprest Wiig. Ordføreren i Porsgrunn sa at hans umiddelbare reaksjon var at det var godt at det endelig har kommet en erkjennelse. Hans tanker gikk først til den siktede 17-åringen og hans familie. *öDet er veldig trist at en ung gutt har kommet i en slik situasjon. Det hele er veldig tragisk for alle parter.ö*¹⁰⁷

3.5.4 Rettsaken

21.februar 2013 startet rettsaken mot de to guttene som er siktet for å ha tent på Østre Porsgrunn kirke. Det var satt av syv dager til forhandlingene i Nedre Telemark tingrett. Saken oppgis å ha en strafferamme på over seks år. Politiet jobbet lenge med saken ettersom den har vært omfangsrik rent strafferettslig. Det skal samtidig med rettsforhandlingene mot de to siktede behandles et erstatningskrav på mellom 40 og 50 millioner kroner.¹⁰⁸

I sin sluttprosedyre la aktor, og statsadvokat Kjetil Omholdt, ned påstand om at den daværende 17-åringen, som har innrømmet straffeskyld, skal bli dømt til 3 år og seks måneders fengsel, hvorav to år og seks måneder gjøres betinget. Den daværende 18-åringen som nektet en hver kjennskap med saken, mener aktor skal dømmes til fire års ubetinget fengsel. Aktor mener også at de to skal dømmes til å betale 34 millioner kroner i erstatning.¹⁰⁹ Dette er en sum de vil bli ösolidarisk ansvarligö for å betale.¹¹⁰

Da dommen falt, fredag 1.mars 2013, hadde retten lagt 17-åringens forklaring til grunn og den daværende 18-åringen ble dømt til 4 års ubetinget fengsel slik påtalemyndigheten ønsket. Den daværende 17-åringen ble dømt til tre og et halvt års fengsel. To år og ni måneder gjøres betinget, slik at han nå må sone i ni måneder. Det har i følge forsvarerne til de to guttene vært en påkjenning for dem at det har tatt så lang tid før saken har kommet opp i retten. De to

¹⁰⁵ Telemarksavisa 15. 07.2011 *öTilsto brannen etter DNA sporö*

¹⁰⁶ Telemarksavisa 15.07.2011 *öDet er en lettelseö*

¹⁰⁷ Telemarksavisa 15.07.2011 *ö Føler med familienö*

¹⁰⁸ Telemarksavisa 13.02.2013 *öKirkebrannrettsak etter to årö*

¹⁰⁹ www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 26.02.2013 *öVi mener dett er riktig straffö* Lest: 26.02.2013

¹¹⁰ Solidariskansvarlig: Å være solidarisk ansvarlig betyr at de to tiltalte sammen er ansvarlige for å betale tilbake summen de er blitt dømt til.

vil nå med hver sin forsvarer gå gjennom dommen og avgjøre om det er grunnlag for å anke.¹¹¹

3.6 Kirkebranner i Norge

*öNå har vi mistet en kulturskatt.ö*¹¹²

Det har forekommet kirkebranner i Norge helt siden man startet å bygge dem i middelalderen. Trekirker har vært særlig utsatt, og blandt annet har branner bidratt til at bare 28 av trolig lang over 1000 stavkirker er bevart. Kirkebranner har gjennom tiden vært forårsaket av ulike årsaker som lynnedslag, uforsiktighet med ild, ildspåsettelse, brannangrep under krig eller spredning fra andre bygninger i forbindelse med bybranner. På 1900-tallet har det også forekommet branner på bakgrunn av feil ved elektriske anlegg. Det så vi et eksempel på da Langesund kirke brant i 1988 på grunn av en gammel varmeovn.¹¹³

I årene 1992-1996 ble en rekke kirker påtønt av ungdom som i noen tilfeller var tilknyttet ekstreme miljøer. Et av disse miljøene var frontet av Varg Vikernes. Han ble senere dømt for drap og for å ha stiftet minst tre kirkebranner. Lederen for Det Norske Sataniske Samfunn har uttalt at det erfaringsmessig er ungdommer tilknyttet rusmiljøer med høyreekstreme elementer som står bak slikt hærverk i nyere tid.¹¹⁴

En del kirker i Norge har nå automatiske brannslukkingsanlegg og overvåkingssystemer. I 2011, bare noen måneder før Østre Porsgrunn kirke brant ned, uttalte brannsjef, Guttorm Liebe, i Skien bekymring fordi bare 5 av 76 kirker i Telemark hadde sprinkleranlegg.¹¹⁵

Det har blitt registrert alt for mange kirkebranner her i landet de siste årene. Bare fra 1992 til i dag er 46 kirker blitt forsøkt påtønt, og delvis eller fullstendig ødelagt av brann.¹¹⁶ 34 av disse brannene skjedde i årene 1992-96. Så nedgangen i kirkebranner de siste årene er verd å ta med seg.

¹¹¹ www.Telemarksavisa.no 01.03.2013 *ö Dømt for kirkebrannö* Lest: 01.03. 2013

¹¹² Hanssen 2005: 55

¹¹³ Hanssen 2005: 55

¹¹⁴ www.wikipedia.no Søkeord: Kirkebranner i Norge. Lest: 15.01.2013

¹¹⁵ www.wikipedia.no Søkeord: Kirkebranner i Norge. Lest: 15.01.2013

¹¹⁶ www.wikipedia.no Søkeord: Kirkebranner i Norge. Lest: 15.01.2013

3.6.1 Kirkebranner i Telemark i nyere tid

Det har vært flere branner i kirker på Sørlandet og i Telemark i de siste årene. Noen av dem skjer ved uhell, som Langesund, mens de fleste andre er påsatte. Østre Porsgrunn kirke er ikke den første kirken i Grenland som ble utsatt for brann. I mai 1995 ble Herre kirke forsøkt nedbrent og ikke lenge etter, 21.juli 1995 ble Eidanger kirke påtent. Brannen fikk heldigvis ikke ordentlig tak på den gamle kirken fra 1100-tallet og slukket av seg selv. Det ble senere gjort funn ved kirken som tydet på sataniske motiver ved denne brannpåsettelsen.¹¹⁷ I 2003 ble Gjerpen kirke i Skien satt fyr på fra innsiden, og fikk store skader. Mye av kirken er i stein, og kirken er i dag restaurert.¹¹⁸

3.7 Oppsummering

Det har brent mange kirker i Norge i de siste tjue årene, men at en kirke er påtent med viten og vilje, er det ikke lenger så ofte vi hører om. Det ble en dramatisk natt for Porsgrunn by da Østre Porsgrunn kirke ble tent på av to lokale ungdommer. Hvilke enorme ringvirkninger og reaksjoner en slik hendelse skaper i et samfunn, kan ikke disse to ha hatt begrep om. Kirken som hadde stått som en bauta og et signalbygg i bybildet i over 250 år, er borte. Borte er også den symbolske meningen en kirke har i det øyeblikket vi ser den. At befolkningen i Porsgrunn reagerte med sjokk, vantro og sorg er naturlig.

¹¹⁷ www.wikipedia.no Søkeord: Kirkebranner i Norge. Lest: 15.01.2013

¹¹⁸ www.wikipedia.no Søkeord: Gjerpen kirke. Lest: 15.01.2013

KAPITTEL 4: EN NY KIRKE SKAL REISES

Som nevnt i innledningskapittelet er det to hoved posisjoner som har uttrykt seg sterkt i media. I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for og reflektere rundt de to hoved posisjonene og deres ønsker for den kommende kirken i Porsgrunn. I prosessen rundt gjenreisning av en kirke kan man støte på flere og andre problemområder. Både avgjørelsesmyndighet, reguleringsarbeid og økonomi kan utløse diskusjon. Debatten som har oppstått griper også inn i et grunnleggende teologisk spørsmål, nemlig hva en kirke er og skal være. Jeg vil derfor også belyse hvordan disse mulige problemområdene har blitt håndtert i denne saken.

Når man skal bygge en kirke, er det mange lover som skal følges og instanser som det må tas hensyn til. Jeg vil her gi en kort fremstilling av hvordan prosessen rundt byggingen av en ny kirke foregår. Det er fellesrådet i Porsgrunn som er byggherre og bygger kirke for sognet (Porsgrunn menighet).¹¹⁹ Fellesrådet har oppnevnt et planutvalg, som på vegne av dem skal jobbe fram et forslag til rom og funksjonsplan for en ny kirke. Når rom og funksjonsplan er godkjent, vil fellesrådet sette ned en ny komité, en byggekomité, som skal følge og ha ansvar for prosjektet til den nye kirken står ferdig. Det er denne komitéen som vil ta beslutningen om det skal utlyses en arkitektkonkurrans og som endelig bestemmer hvordan kirken skal se ut. Etter at fellesrådet har godkjent byggekomitéens endelige forslag til en ny kirke, må dette videre til biskopen som skal gi sin godkjenning.¹²⁰ Kirkebyggkonsulenten i kirkerådet skal også si sitt før Kirkedepartementet gir sin endelige godkjenning og byggearbeidet kan settes igang.¹²¹

¹¹⁹ Lov om Den norske kirke §17-18

¹²⁰ Informant Johannes Sørhaug

¹²¹ Porsgrunn Menighetsblad, nr. 6 2012

4.1 De to hoved posisjonene

*öVi trenger saklig kirkedebatt.ö*¹²²

4.1.1 Planutvalget

19. september 2011 satte Porsgrunn Kirkelige fellestråd ned et planutvalg. De skulle på deres vegne skulle utarbeide et funksjons- og romprogram, og beregne et arealbehov for den nye kirken.¹²³ I dette utvalget sitter det representanter fra menighetsrådet, fellestrådet, ansatte i kirken, verneombud og Porsgrunn kommune. Planutvalget skulle senest levere sitt bidrag til fellestrådet 1. juni 2012.

Da planutvalget startet på denne oppgaven, var målet deres å ta hensyn til alle de ulike brukergruppene som kirken har, og hvordan de kunne komme til den best mulige løsningen for en ny kirke. De skulle også ta stilling til hvordan bruksområdene i kirkestua og de andre lokalene som menigheten benytter, kunne knyttes sammen med den nye kirken.¹²⁴

Tidligere leder for menighetsrådet i Østre Porsgrunn, Jan Lindahl, var leder for planutvalget. Han understreket at det var *ökun innholdö*¹²⁵ de skulle ta stilling til. Hvordan kirken blir seende ut fra utsiden var ikke tema for dem. *öFørst trenger vi et romprogram hvor det kommer frem hva vi trenger og hva slags behov vi har. Deretter kan arbeidet med utforming og tegning av den nye kirken starte.ö*¹²⁶ 24. april 2012 leverte utvalget rapporten for rom og funksjonsprogram, med stipulert arealbehov for videre behandling i fellestråd og kommune. Reguleringsplan for Østre Porsgrunn kirke med kirkegård, utført av Siv Wiersdalen ved Arken arkitektkontor, ble levert til fellestrådet 18.januar 2013. Denne reguleringsplanen er i skrivende stund ute på høring før den skal tas opp til vurdering i kommunen.

Planutvalget er ikke en selvopnevnt gruppe som er dannet på bakgrunn av medlemmenes egne ønsker for den kommende kirken. Planutvalget jobbet for å finne ut hvilket behov menigheten har når det kommer til ny kirke. Man kan ikke komme utenom at planutvalget er satt ned av en kirkelig instans. Flertallet av dens medlemmer er aktive brukere av kirken og i menigheten. På bakgrunn av dette vil plankomiteén reflektere hva menigheten ønsker.

¹²² Hanssen 2005: 65

¹²³ Planrapport for ny Østre Porsgrunn kirke 2012: 1

¹²⁴ Porsgrunn Menighetsblad nr. 7, 2011 og nr. 1, 2012

¹²⁵ Telemarksavisa 21.10.2011 *öDisse skal forme nye Østre kirke.ö*

¹²⁶ Telemarksavisa 02.05.2012 *öKirkestua er medö*

4.1.2. Dette vil planutvalget ha

öEt viktig premiss for byggingen må jo være hva vi trenger i dag! ö¹²⁷

I følge kirkeloven av 1996 settes det krav til utforming også inni kirken. Størrelsen på kirkerommet må ifølge § 21 i kirkeloven være stort nok til at det er sitteplass til 10 prosent av menigheten. Det kreves uansett minimum 200 og ikke mer enn 500 sitteplasser. I en menighet på størrelse med Østre Porsgrunn, som er ca 9000 medlemmer,¹²⁸ må det altså være sitteplasser til 500 mennesker. 1,1-1,2 kvm per plass, gir minst 550 kvm i grunnflate bare til sitteplasser.¹²⁹ I tillegg skal det i følge loven være tilfredstillende betjeningsrom som forhall eller våpenhus, garderobes, toaletter, sakrest, dåpsventerom, kirketjenerrom, kjøkken og rikelig med lagerplass. Hvis kirken har kirkegård, skal kirkegårdsarbeiderne ha spiserom, dusj og toalett. Det er også lovpålagte rom for bevegelseshemmede og til alle som arbeider i kirken.¹³⁰ Planutvalget leverte sin rapport om funksjons- og romprogram på bakgrunn av hva de mener kirken brukes til og har behov for i dag. Behovene har forandret seg i årenes løp, og rapporten er gitt utifra formålet med kirken i dag. Underveis i prosjektet mottok planutvalget flere henvendelser fra mennesker i og utenfor menigheten som hadde ønsker for den nye kirken.¹³¹ Av rom og areal mente planutvalget derfor at dette var noe av det som var nødvendig for å imøtekomme kirkens brukere og menighetens ønsker for den kommende kirken;

- Et kirkerom med 400 sitteplasser, og god plass i koret til alt som skal foregå der av konserter, kor og andre kirkelige handlinger
- Kirke torv/våpenhus med plass til ytterlige 100 sitteplasser, og ömyldreplassö
- Sakristi
- Dåpsrom
- Toaletter og stellerom
- Bønnekapell
- Visnings og kjølerom til bærer
- Stollagre

¹²⁷ Telemarksavisa 11.09.2012 *öAdvarer mot arkitektkonkurransö*

¹²⁸ www.Porsgrunnenmenighet.no

¹²⁹ Lov om Den norske kirke §21

¹³⁰ Lov om Den norske kirke §21

¹³¹ Planrapport for ny Østre Porsgrunn kirke 2012: vi

Dette er noe av det planutvalget ser for seg i en ny kirke i følge deres rapport.¹³² Hvis man skal bygge en kirke som imøtekommer disse ønskene vil dette gjøre at beregnet nettoareal grunnflate for kirken blir på 820 kvm.¹³³ I følge deres rapport skal det også bygges en underetasje i kirken. Her vil man blant annet finne dette:

- Ungdoms rom. Både lydtette og vanlige
- Tekniske og elektriske rom
- Møterom og kontorer
- Diverse annet

Beregnet nettoareal for kjelleren har planutvalget satt til å bli på 685 kvm.¹³⁴ Grunnfalten på hovedetasjen i den gamle kirken var, inkludert våpenhus og sakresti, på 460 kvm. Dagens behov er på 820 kvm. Et nytt kirkerom er i dag stipulert til å bli på 450 kvm, mens det gamle var på 260 kvm. Utifra dette kan man tolke det dithen at det vil bli vanskelig å få plass til alle de rom som planutvalget legger opp til, hvis man går for en gjenreisning av den gamle kirken. Ettersom planutvalget i sin rapport har tatt hensyn til mange av menighetens ønsker, kan vi trekke den konklusjon at deres ønsker er å ha en arbeids eller flerbrukskirke. Dette i motsetning til en kirke som er lik den gamle, der hovedfunksjonen var gudstjenestebruk.

4.1.3 Hvorfor vil planutvalget ha dette?

*öBygg en arbeidskirke, Porsgrunn.ö*¹³⁵

I følge sogneprest, Per Johan Wiig, er ikke kirkebygget lenger bare et bygg for seremonier, tradisjonelle kirkelige handlinger og ritualer slik det var da Østre Porsgrunn kirke ble bygget på midten av 1700-tallet. Da skolene, helt fra 1969, gradvis sluttet med den kristne opplæringen har kirken selv har måttet overta mye av trosopplæringen. Man fått flere behov når det kommer til kirkebygningen, utover det man hadde for to hundre år siden. Dette ser vi at planutvalget har tatt med i betraktningen når de legger frem en rom og funksjonsplan som inneholder elementer som det ikke var bruk for tidligere. Kirken som menighet og organisasjon har utviklet seg og behovene har i tråd med dette endret seg. På den andre siden

¹³² Planrapport for ny Østre Porsgrunn kirke 2012:17

¹³³ Planrapport for ny Østre Porsgrunn kirke 2012: 17

¹³⁴ Planrapport for ny Østre Porsgrunn kirke 2012: 17

¹³⁵ Telemarksavisa 16.05.2012 *ö Råder å bygge en arbeidskirkeö*

har ikke Den norske kirke, som bygg, hatt mulighet til følge denne utviklingen når det kommer til funksjonalitet og kirkerom. Kirken er i dag mer misjonerende og aktivistisk enn den gang. Den har bygget sin aktivitet mer og mer inn i kirken fra 1950-tallet. Noen vil mene at den ömoderneö kirken har overtatt flere av bedehuset sine opprinnelige oppgaver. Det har på bakgrunn av dette oppstått en ny kirkelig selvforståelse. Kirkerommet i den gamle kirken var fra tiden da prekenen var høydepunktet i gudstjenesten, og dette gjorde at kirkerommet var det viktigste rommet vi hadde i kirken. Wiig medgir at den gamle kirken var et veldig godt verktøy i mange faser og ved ulike anledninger. *öDen var flott å utforske og hjelp oss med undervisning i møte med skole og studenter.ö*¹³⁶

I tillegg til å romme gudstjenester og de tradisjonelle kirkelige handlinger, har kirken i dag et større bruksområde. *öKirken i dag skal, så vel som i 1760, gi rom for alvor, ro, andakt og ettertanke, men også for glede og livsutfoldelse.ö*¹³⁷ Den nye aktivitetskirken skal også romme virksomhet i ukedagene. Alt fra barnearbeid, ungdomsarbeid, konfirmasjonsundervisning, bibeltimer og eldretreff. Den skal gi rom for aktiviteter hvor egne og eksterne krefter deltar med underholdning, musikaler, konserter og samlinger. De store reformene, både trosopplærings- og liturgireform, stiller krav til utforming av anlegget og vil derfor være med å sette sitt preg på kirken.

Gjennom TA er rådet fra Sogneprest i Langesund, Jan Terje Hanssen, ikke til å ta feil av. Han mener det beste som har skjedd i Langesund etter at kirken deres brant i 1988, var at de fikk bygget en arbeidskirke. Da Langesund fikk sin nye arbeidskirke, var det som å komme inn i en helt ny verden når det gjaldt menighetsarbeid. Menighetslivet fikk et kraftig løft og blomstret på en måte som de aldri kunne ha drømt om. Til tross for advarende ord om at folk ville slutte å komme til kirken om man fornyet og moderniserte den, ble antallet kirkegjengere fordoblet.

Et av argumentene som har blitt brukt mot at Østre Porsgrunn ikke trenger en arbeidskirke, er at de allerede sitter på flere lokaler som kan brukes til menighetsarbeid. Hanssen er klar i sin mening når han møter dette argumentet og svarer at; *öDet å få alt i et bygg er en bedre løsning. En må tenke på de kommende generasjoner, og den gamle kirken får en uansett ikke tilbake..(..).Hadde vi gått for en kopi av kirken inne og ute ville det vært en ulykke for menighetsarbeidet.ö*¹³⁸

¹³⁶ Informant Per Johan Wiig

¹³⁷ Planrapport for Østre Porsgrunn kirke 2012: 9

¹³⁸ Telemarksavisa 16.05.2012 *ö Råder å bygge en arbeidskirkeö*

Kirker som bygges i dag må ta hensyn til fremtidens bruk. Det er ikke lenger bare den tradisjonelle høymessen som må få komme til uttrykk i følge tidligere kirkekonsulent i kirke departementet Arne E. Sæther. Man må ha rom til å utfolde seg, og det må være rom for å være fleksible. Men det er ikke dermed sagt at det skal bygges en önöytral hallö. Arkitektens språk må samstemmes med liturgiens, avslutter han.¹³⁹

¹³⁹ Sæther 2001:78

4.1.4 Komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke

11.april 2012 ble Komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke etablert. Dette er en frittstående selvoppnevnt gruppe. Den består av mennesker som er brennende opptatt av Porsgrunn by og dens historie. Denne gruppen har ingen formell myndighet eller legitimitet, men har et mål om å påvirke opinionen og å få innflytelse på avgjørelser. Komitéen representerer både faglige, politiske og folkelige krefter. Den har knyttet til seg et stort nettverk av nasjonale og lokale eksperter fra flere fagområder. Alle disse støtter ideen om gjenoppbygging som et realistisk alternativ for en ny Østre Porsgrunn kirke.¹⁴⁰

Komitéen har, uoffisielt, tatt på seg ansvaret å sørge for at ønsker i befolkningen om rekonstruksjon blir tatt hensyn til i prosessen, og har selv tatt initiativ til en faglig utredning. Om nødvendig vil de også bidra til å dekke deler av byggekostnadene. Blant deres mange eksternt tilknyttede fageksperter vurderes det at en gjenoppføring kan skje med høy kvalitet.¹⁴¹ Komitéen har også opprettet hjemmeside, kirkenopp.no og en facebookgruppe der folk kan følge med dem og deres arbeid for en ökopi-kirkeö.

4.1.5 Dette vil Komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke ha

*öEn rekonstruksjon av kirken er et symbol på at man kan snu en tragedie.ö*¹⁴²

Komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke vil gjenreise den gamle Østre Porsgrunn kirke. De jobber for at kirken skal bygges opp, akkurat slik den gamle var når det kommer til både utforming, areal, arkitektur og eksteriör. Komitéen er bevisst på at noen rom, i dag, er lovpålagt. De ønsker derfor å ta i bruk kjelleren for eventuelt nye rom som kreves av loven. De ønsker også å ruste oppe bygninger som menigheten allerede disponerer rundt i Porsgrunn, hvis mer plass er nødvendig.

Komité for gjenoppføring ønsker også at kirken skal bli bygget med den samme öhandverks-kunstö som den ble for 250 år siden. *öMed bruk av gammeldagse håndverkstradisjoner kan man gjenskape den gamle kirken akkurat slik den har stått på kirkehaugen siden 1760.ö*¹⁴³

¹⁴⁰ www.kirkenopp.no Lest: 01.03.2013

¹⁴¹ www.kirkenopp.no Lest: 01.03.2013

¹⁴² Telemarksavisa 23.07.2011 *öVil rekonstruere Porsgrunn kirkeö*

¹⁴³ Informant Aasmund Beier-Fangen

4.1.6 Hvorfor vil komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke ha dette?

Komité for gjenoppføring har flere gode argumenter for sitt syn på saken. De mener at en rekonstruksjon vil være et unikt prosjekt, som vil gi sterkt fokus på Porsgrunn fra både fagmiljøer og andre interesserte, nasjonalt og internasjonalt.

Komitéeen hevder at de har en så god registrering av den gamle kirken, at det er fullt mulig, i forhold til gjeldende byggeforskrifter, å rekonstruere bygningen. En høyverdig rekonstruksjon er anerkjent som metode for vern av tapte kulturminner som har vært viktige for lokalsamfunnet. Gode byggematerialer og kompetanse innen aktuelle håndverk er tilgjengelig lokalt eller i regionen. Dekorasjoner og malerier er også godt dokumentert og kan gjenskapes for en ny kirke.¹⁴⁴

Sentralt for dem er også at byggeprosjektet kan kombineres med opplæring i flere tradisjonshåndverk. Det er en nasjonal målsetting å skolere flere arbeidere i gamle håndverksteknikker, slik at disse kan holdes i hevd og sikre kompetanse til både restaurering av verneverdige bygninger og nybygg basert på regional byggeskikk. En gjenoppføring vil trolig involvere lokale leverandører av byggematerialer, entreprenører og håndverksbedrifter med kompetanse på bygging i tre, fremfor store entreprenørfirmaer.¹⁴⁵

Komité for gjenoppføring er ikke alene om sine meninger. Den får støtte av redaktør i Telemarksavisa, Ove Mellingen. Han vektlegger kirkens historie i landet, og sier at kirken har vært et symbol på langt mer enn folks personlige tro og forhold til Bibelen i over 1000 år. Han mener kirken bør bygges opp igjen slik den var, fordi kirken er en tradisjonsbærer og en felles arena der folk i lang tid har delt opplevelser langt utover den religiøse dimensjon. *«Kirken er en tradisjonsbærer i samfunnet vårt, som har en stor betydning utover den enkeltes personlige tro.»*¹⁴⁶

Også kunsthistoriker, Tommy Sørbo, fra Porsgrunn støtter komitéeen. Han mener at kjernen i religionen er det irrasjonelle og det mystiske, og at det er av denne grunn kirken bør bygges opp igjen slik den var. Han mener at det er nettopp dette som frister mange i møte med religionen. *«Folk er ikke ute etter en moderne arbeidskirke som er praktisk tilrettelagt for ansatte og noen få i menigheten.»*¹⁴⁷ Han mener at det er snarere tvert imot. En alminneliggjøring av kirken vil føre til at folk ikke går i kirken. *«...Folk drar på kulturreiser for å oppleve gamle kirker og katedraler..(..).. og Østre Porsgrunn kirke var et slikt unikt*

¹⁴⁴ Informant Aasmund Beier-Fangen

¹⁴⁵ www.kirkenopp.no Lest 01.03.2013

¹⁴⁶ Informant Ove Mellingen

¹⁴⁷ Porsgrunns Dagblad 01.03.2013 *«Arbeidskirke frister ikke folk»*

*kulturminne...ö*¹⁴⁸ Sørbø uttrykker at man kan ha ulik oppfatning av det religiøse og hvordan man ser det. Men han mener at ødet helligeø først og fremst finnes i de gamle kirkene. Det har flere ganger blitt dratt paralleller til Italia, Tyskland og Spania når dette argumentet kommer opp. De gamle kirkene har en enorm symbolsk betydning. De gamle kirkerommene gir en følelse av ærbødighet og tilhørighet. Sørbø mener at det er derfor mange oppsøker kirker rundt om i hele verden.¹⁴⁹

Komité for gjenoppføring har uttalt at de respekterer at det nødvendig   se på de kirkelige funksjonene i det kommende kirkebygget, men de mener det er like viktig at de antikvariske hensyn, hvor et element er   gjenskape kirkens posisjon som historisk landemerke i byen, blir ivaretatt. Både Riksantikvaren og Fortidsminneforeningen peker på fordelene ved gjenoppføring av kirkens arkitektur, funksjon og plassering som et historiefortellende element.¹⁵⁰ * Hvor er troskapen mot vår kultur? Kristendommen er jo basert på kontinuitet, det er ikke noe man fant på i vår tid. Og det er jo en lang lang historie, og hvis ikke det hadde vært for kontinuiteten så hadde vi jo ikke hatt kirken. *¹⁵¹

Det ble avholdt en uoffisiell avstemming i Telemarksavisa like etter brannen, på nett, over hva slags kirke befolkningen i Grenland ønsker skal komme på kirkehaugen. Rundt 3500 mennesker svarte, og over 71,7 prosent svarte at de ville ha den gamle kirken opp igjen.¹⁵² Asmund Beier-Fangen reflekterer rundt dette og sier at; * Av disse vil det være mange som ikke er flittige kirkegjengere, men de gir allikevel uttrykk for en interesse og en oppriktighet ovenfor gudshus og kirken som symbol og identitetsfaktor. *¹⁵³ Komite for gjenoppføring mener det er essensielt   lytte til befolkningens ønsker når det kommer til   bygge opp igjen den gamle kirken. Selv om fleste parten av de som ønsker det * ikke sliter ned dørterskelen hver uke. *¹⁵⁴

Den gamle kirken har blitt beskrevet som et signalbygg i Porsgrunn. Den har alltid vært en del av det visuelle bybilde og flere generasjoner har hatt kirken med seg på sine merkedager.* Hvordan inventaret skal se ut f r v re opp til menigheten. Men eksteriøret eier nasjonen, eier byen og eies av alle. * sier Beier-Fangen.¹⁵⁵

¹⁴⁸ Porsgrunns Dagblad 01.03.2013 * Arbeidskirke frister ikke folk *

¹⁴⁹ Telemarksavisa 16.02.2012 * Kirkeledelsen er på ville veier *

¹⁵⁰ Telemarksavisa 05.12.2012 * Reguleringsplan på kirkehaugen med folkelig medvirkningö*

¹⁵¹ Informant Aasmund Beier-Fangen

¹⁵² Informant Ove Mellingen

¹⁵³ Informant Aasmund Beier-Fangen

¹⁵⁴ Telemarksavisa 23.04.2011 * Mer enn en bygning *

¹⁵⁵ www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 17.08.2011 * Moderne kirke eller kopi? * Lest: 15.01.2013

4.2 Årsaker til debatt

öViktig å løfte frem begge sidene.ö¹⁵⁶

4.2.1 Hvem har avgjørelsesmyndighet?

Det er ikke bare kirkens eksteriør som har vist seg å skape debatt. Hvem som har den endelige avgjørelsesmyndighet har også vært oppe til diskusjon i media. Er det menigheten, altså alle de som er døpt inn i og tilhører Østre Porsgrunn menighet, eller er det kommunen og bystyret som skal ta avgjørelsene rundt den nye kirken? For å få svar på dette må vi til kirkeloven.

Som nevnt i innledningen til kapitlet er det kirkeloven § 17 og 18 som sier noe om eierskap og gjenoppbygging av kirker: *öKirkene er soknets eiendom, med mindre annet følger av særskilt rettsgrunnlag..(..).. Forvaltningen av kirkene hører under kirkelig fellesråd, med mindre annet er bestemt av departementet.ö¹⁵⁷ § 14 spesifiserer videre at ö..Kirkelig fellesråd er ansvarlig for: bygging, drift og vedlikehold av kirker.ö¹⁵⁸*

Flere bystyrepolitikere ser i denne debatten bort fra loven. De ønsker ikke at det er menigheten selv som skal bestemme hvordan den nye kirken skal bli seende ut. Daværende varaordfører i Porsgrunn, Siren Johnsen fra Venstre, uttalte i 2011 at: *öDet er jo ikke menighetsrådets kirke. Det er jo faktisk byens kirke...ö* Hun argumenterte for at det var veldig mange mennesker som hadde et godt forhold til Østre Porsgrunn kirke, selv om de ikke hadde vært inne i den mange ganger. Hun mener derfor at det er bystyret i Porsgrunn, som representerer alle, fra alle trosretninger, som bør avgjøre dette. Og hun er klar på hva hun vil ha. *ö...Dette bør avgjøres ved en folkeavstemning.ö¹⁵⁹* Selv om det er Den norske kirke som er eier av kirken, vil altså Johnsen at alle som er representert i bystyret, uavhengig av religion og konfesjon, skal få være med å bestemme utseende til de kristenes Gudshus.

Komité for gjenoppføring ser også bort i fra loven på dette punktet og fremmer folkeavstemming som en høyst relevant mulighet. De mener at hele samfunnet, utover menigheten, er meningsberettiget. De legger til grunn at rent formelt er det kommunen som skal bevilge penger, så derfor burde kommunen og innbyggerne i kommunen som tross alt betaler skatt få ha noe å si.¹⁶⁰ *öEn folkeavstemning er også eneste måte å sikre at resultatet godtas av alle, slik at menighet og lokalsamfunn kan unngå fortsatt konflikt.ö¹⁶¹*

¹⁵⁶ Informant Per Johan Wiig

¹⁵⁷ Lov for Den norske kirke

¹⁵⁸ Lov for Den norske kirke

¹⁵⁹ www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 29.08.2011 *öMaktkamp om ny kirke i Porsgrunnö* Lest: 15.01.2013

¹⁶⁰ Informant Aasmund Beier-Fangen

¹⁶¹ Telemarksavisa 05.12.2012 *öReguleringsplan på kirkehaugen med folkelig medvirkningö*

I likhet med komite for gjenoppføring vil Senterpartiet, i 2011, ha rekonstruksjon, og det samme vil trolig Høyre. En moderne og funksjonell kirke ønskes derimot av Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og By og nærmiljølista. Rødt, ved Pål Berby, mener utformingen av kirken må avgjøres av folket i en folkeavstemning. *öBetydningen av dette bygget for store deler av befolkningen er svært stor. Her bør folket bli hørt. Alle som kan stemme ved et vanlig valg bør få stemmerett.ö*¹⁶²

Som kommentar til dette støtter menighetsrådet i Porsgrunn seg på utdypningen av § 18 i kirkeloven, som sier at: *öI følge norsk lov er kirken menighetens og soknets eiendom, og det er menighetsrådet som treffer avgjørelser og opptre på vegne av menigheten.ö* Nåværende menighetsrådsleder i Porsgrunn, Ann Lisbeth Leifsen supplerer at *öDet er nå engang menigheten som eier kirken, men det er jo flott at folk engasjerer seg.ö*¹⁶³ Bystyret er pålagt av loven å være bevilgene myndighet når en kirke skal bygges opp igjen, men de har ingen offisiell makt når det kommer til utforming. Leifsen får støtte av sogneprest Wiig som sier; *öDet er noen politikere som har kastet seg inn i denne debatten og mener at bystyret skal ha et ord med her. Det syns jeg er uklokt. Det kan gis et inntrykk av et press.ö*¹⁶⁴ Selv om spørsmålet om avgjørelsesmyndigheten må følge de gitte lovbestemmelser betyr ikke dette at fellesrådet ikke er åpen for innspill i løpet av denne prosessen. Uavhengige grupper kan påvirke og drive lobbyvirksomhet for at deres meninger skal bli hørt.

Daværende menighetsrådsleder i Østre Porsgrunn, Ola Hørg Jacobsen, var tidlig ute i media der han tydelig gav uttrykk for at menighetsrådet ønsket innspill og råd fra befolkningen i Porsgrunn når det kom til gjenoppbygging av kirken. *öVi vil ha en åpen prosess, og unngå stridigheter mellom enkeltpersoner og grupper i Porsgrunn.ö*¹⁶⁵ Redaktør i Telemarksavisa, Ove Mellingen, føler ikke at byggeherrene har lyktes med dette ønsket og sier at *öOm de gruppene som er satt ned av fellesrådet er skikket til å bygge en kirke har jeg ingen mening om, men jeg er litt forbauset over hvor lite respekt de har til disse folkelige strømningene. Alle bør ha rett til en mening.ö*¹⁶⁶

Denne debatten vitner om engasjement fra ulike hold. Men det man kan lese ut i fra dette er at det er riktig at alle kan ha en mening, men en avgjørelse må bli tatt og da må man som i alle andre saker forholde seg i henhold til loven.

¹⁶² www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 29.08.2011 *öMaktkamp om ny kirke i Porsgrunnö* Lest: 15.01.2013

¹⁶³ www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 29.08.2011 *öMaktkamp om ny kirke i Porsgrunnö* Lest: 15.01.2013

¹⁶⁴ Informant Per Johan Wiig

¹⁶⁵ Telemarksavisa 17.06.2011 *öVil unngå strid om ny kirkeö*

¹⁶⁶ Informant Ove Mellingen

4.2.1.1. Engasjement rundt kirkevalget.

Ettersom at det er menighetsrådet som eier kirken, har de en viktig rolle i byggingen av en ny kirke. Valgforsker Frank Aarebrot uttalte til NRK at kirkevalget i Porsgrunn var det viktigste menighetsrådsvalget i Norge i 2011. Valg av nytt menighetsråd ville ha mye å si for den kommende prosessen rundt ny kirke i Porsgrunn. *öValgdeltakelsen vil bli høy og svært viktig.ö*¹⁶⁷ Han sa videre at det er spesielt at det som vekker interessen ved dette kirkevalget, ikke har noe med tro å gjøre, men at det er det økunstneriskeö. Leder av Porsgrunn kirkelige felleråd, Ole Jonny Dale, sa at de forventet at deltakelsen ved valget ville øke betraktlig i 2011.¹⁶⁸

Noe som ble etterlyst i avisene, var engasjementet rundt kirkevalget høsten 2011. Ettersom ansatte ved kirken, og det daværende menighetsråd var tause om sine meninger rundt eksteriøret til den kommende kirken, er det ikke vanskelig å forstå frustrasjon i befolkningen når det kom til valg av menighetsråd. *öIngen som står på valglisterne til menighetsrådet tør å komme med klare standpunkter på hvordan kirken skal se ut. Tåkelagte og vinglete uttalelser er det eneste vi velgere får.ö*¹⁶⁹

I følge en undersøkelse som NRK gjorde i forkant av valget høsten 2011, ville ingen av de 16 kandidatene til menighetsrådet i Porsgrunn, bygge en kopi av den gamle kirken. Dette gjorde at Kjell Klevjer Aas, styremedlem i komité for gjenoppføring og medlem av Østre Porsgrunn menighet, stilte som motkandidat. Han garanterte at hvis han ble valgt inn i menighetsrådet ville han kjempe for en gjenreisning av den gamle kirken. *öØstre Porsgrunn kirke var et fyrtårn i Porsgrunn. Jeg ønsker at den skal gjenoppstå igjen som et fyrtårn for alle i Porsgrunn. Og at den ser likedan ut utvendig som den gamle.ö*, sa Kjell Klevjer Aas.¹⁷⁰

Den store oppslutningen som var forventet ved valget i Porsgrunn menighet, slo ikke til. Selv om vi har sett uttalt i avisene at öalleö har en mening om, og engasjerer seg i denne saken virket det ikke som at det fikk menigheten til å strømme til valgurnene 11. og 12. september 2011.¹⁷¹ Av 9047 stemmeberettigede medlemmer i Porsgrunn sogn, deltok 1055 ved valget. Dette gir en oppslutning på 12 prosent. Selv om det var forventet større deltakelse i Porsgrunn enn andre steder var deltakelsen helt på gjennomsnittet på landsbasis. Det var

¹⁶⁷ www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 12.08.2011 *öHer er kirkevalget viktigere enn noe annet sted i Norgeö* Lest: 10.04.2013

¹⁶⁸ www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 12.08.2011 *öHer er kirkevalget viktigere enn noe annet sted i Norgeö* Lest: 10.04.2013

¹⁶⁹ Telemarksavisa 08.09.2011 *öGjenreisningen av Porsgrunn kirkeö*

¹⁷⁰ www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 26.08.2011 *öAksjon for rekonstruksjon av gammel kirkeö* Lest: 10.04.2013

¹⁷¹ www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 12.08.2011 *öHer er kirkevalget viktigere enn noe annet sted i Norgeö* Lest: 10.04.2013

heller ikke en drastisk økning fra 2009, da deltakelsen var på 8 prosent.¹⁷² Til tross for Klevjer-Aas sitt engasjement og lovnader om å kjempe for en ökirke-kopiö fikk han bare litt over 300 stemmer ved valget, og ble med dette ikke valgt inn i menighetsrådet.¹⁷³

Klevjer-Aas stilte til menighetsrådsvalg for å fremme komité for gjenoppføring sine ønsker, men det ble ikke noen nevneverdig større oppslutning om valget av den grunn. Resultatet av menighetsrådsvalget viser en annen tendens og står i motsetning til resultatet av spørreundersøkelsen Telemarksavisa. At folk ikke brukte de kanalene som var tilgjengelige kan jo være et uttrykk for at man ikke lenger følte seg så engasjert som i starten.

Kirkeverge i Hønefoss, Kjetil Gjerde, forteller at de opplevde noe av det samme i Hønefoss da kirken deres brant i 2010. Rett etter brannen var det et voldsomt engasjement fra befolkningen til å reise den samme kirken igjen. Man kunne få et inntrykk gjennom media at öalleö ville ha den gamle kirken tilbake. Facebookgrupper med flere tusen medlemmer dukket opp etter bare få dager. Men etter noen måneder, da innbyggerne hadde fått brannen litt på avstand og bearbeidet sorgen, falmet den veldig sterke følelsen for å gjenoppbygge kirken i Hønefoss. *öFolk hadde fått tenkt seg litt mer om og hellet mer mot å bygge noe for vår tid, og som menigheten trengte i dag.ö*¹⁷⁴

4.2.2 Arkitektkonkurrans

Når en kirke brenner og en ny kirke skal bygges opp igjen, er det ikke uvanlig at det blir utlyst en form for arkitektkonkurrans. Det har vi sett på Våler, i Hønefoss og i Langesund. Den største frykten for mange er nok at når man åpner dørene for en arkitektkonkurrans, kan man risikere å få en kirke som ikke likner den tradisjonelle kirken, men som likner mer på et kulturhus. Dette vil jeg si er en berettiget frykt etter det vi har sett andre steder i landet. *öDe nye kirkebygningene likner mistenkelig mye på de nye kulturhusene som skyter opp langs land og strand.ö*¹⁷⁵

Det eneste man i følge kirkeloven § 21 må passe på når man skal bygge en kirke er, som tidligere nevnt, at den skal ha sitteplass til en tidel av Den norske kirkes medlemmer i soknet. Det vil si minst 200 plasser og ikke mer enn 500 plasser.¹⁷⁶ Utsmykningen må også fortelle at det er en kristen kirke, og det må i tillegg være et tydelig gjenkjennelig klokketårn. Utover dette står de som blir satt til å tegne kirken, fritt. Det er dette som skaper uro hos flere

¹⁷² www.kirkevalg.no/porsgrunnsokn Lest: 10.04.2013

¹⁷³ www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 24.02.2012 öAksjon på kirketrappaö Lest: 15.01.2013

¹⁷⁴ Telemarksavisa 13.04.2011 öForsikringsoppgjör ikke nokö

¹⁷⁵ Dag og Tid 01.06.2012 öFrå gudshus til kulturhusö

¹⁷⁶ Lov om Den norske kirke

i Porsgrunn. Det har kommet tydelig frem at flere har liten tiltro til landets arkitekter. De viser til kirkene på Grødem utenfor Stavanger og i Alta som eksempler på bygg som absolutt ikke ville passet inn i bebyggelsen på kirkehaugen i Porsgrunn. *öHvis man bygger noe for at en arkitekt skal få ut guffa si og vise verden hva de kan finne på av tull så er det nok av andre kirker å vise til som er helt horrible i sin konstruksjon.ö*¹⁷⁷

Komité for gjenoppføring er ikke nådig i sin kritikk mot arkitekter og en konkurranse når det kommer til et nytt kirkebygg i Porsgrunn. De holder sterkt på de tradisjoner og rammer som vi er kjent med. De argumenterer for at når en kirke har stått på et historisk sted i over 250 år, så må man gripe an gjenoppbyggingen på en annen måte. Dette til forskjell fra andre kirker i Grenland, eksempelvis kirkene på Gulset eller Stridsklev, der man ikke hadde noen kirke fra før, og sto friere til å tegne et nytt bygg.¹⁷⁸

4.2.2.1 Må bygge inn i et eksisterende miljø

Selv om planutvalget åpenbart ønsker en form for arkitektkonkurranse og komité for gjenoppføring ser på dette som en absolutt siste utvei, er det én ting de faktisk er enige om når det gjelder det fremtidige kirkebygget: Det må passe inn i bygningsmiljøet på kirkehaugen. På kirkehaugen finner man den største sammenhengende trebebyggelsen i Porsgrunn. Mange av husene har stått der i årevis. Selv om noen av husene er restaurert, er miljøet bevart. Alt dette danner en kultur og et miljø, og det er viktig å ta vare på østedets åndö. Det er derfor enighet fra begge sider i denne debatten at det ikke dermed bare er snakk om å bygge en kirke, isolert sett, men man må også ta hensyn til resten av bebyggelsen. Og gudshuset skal selvsagt dominere slik det alltid har gjort. Det vanlige livet foregår tett rundt, men kirken skal skille seg ut med tårnet og spiret.

Planutvalget og Wiig har tiltro til en arkitektkonkurranse. Sistnevnte synes at det kan bli spennende. Han tror at hvis man åpner for dette vil arkitektene skjønne hva man er ute etter i Porsgrunn. Nemlig et kirkebygg som likner mer på en tradisjonell kirke enn et kulturhus. Et bygg som glir inn i miljøet. Wiig ser også hva komité for gjenoppføring er urolige for, men er trygg i troen på at hvis det er noen av arkitektene i konkurransen som går for å lage en kontrastkirke som bryter med miljøet på alle plan, vil ikke denne kirken bli godkjent av de som er satt til å ta den endelige avgjørelsen.¹⁷⁹ Beier-Fangen tror på sin side at en konkurranse ikke vil være så lett. Å legge føringer for en arkitektkonkurranse mener han kan bli vanskelig

¹⁷⁷ Informant Aasmund Beier-Fangen

¹⁷⁸ Informant Aasmund Beier-Fangen

¹⁷⁹ Informant Per Johan Wiig

uten å öfornærmeö dem som skal komme med eventuelle forslag. *öDe er jo så følsomme og skapende menniker at da legger man bånd på deres kreativitet.ö*¹⁸⁰

4.2.2.2 Arkitekter i harnisk

Audun Engh, som er sekretær i Komité for gjenoppføring, var en av flere som tidlig gikk ut med kommentarer som fikk landets arkitekter til å rase. *öEn arkitektkonkurranse for ny Østre Porsgrunn kirke vil stoppe fri debatt og vil skrinlegge planene om gjenoppbygging av den gamle kirken.ö*¹⁸¹

Dette fikk Norske arkitekters landsforbund til å reagere kraftig. Leder i Forbundet, Per Rygh, synes det er farlig om man uten videre bestemmer seg for å gjenreise kirken, og at dette ville vært fullstendig uansvarlig.¹⁸² Han får støtte av sivilarkitekt Gunnar Dale fra Porsgrunn. Han føler det er en grunnleggende mistro til arkitekter som kommer frem gjennom uttalelsen til Engh. Med gode prinsipper i bunnen, god økonomi og en gjennomarbeidet plan for rom og funksjon, er han overbevist om at flere arkitekter vil komme opp med forslag som vil bli en monumental kulturskatt.¹⁸³

Mens store deler av landets arkitekter raste etter krasse uttalelser prøvde, Thomas Thiis-Evensen, arkitekt og designer, å finne en middelvei mellom de to sidene. Han er enig i at Østre Porsgrunn kirke har gitt Porsgrunn by identitet. Han er også enig med Komité for gjenoppføring at kirken bør bygges opp slik den var på det ytre, men han vil gjøre den helt moderne innvendig. Han mener at arkitekter vil elske en slik utfordring. En kirke som er fullstendig moderne inni, men ekstriøret må opprettes på nytt. Dette har blitt gjort med mange kirker rundt om i Europa etter 2.verdenskrig. En åpen arkitektkonkurranse med klargjorte prinsipper ville engasjert inn og utland. *öDet å bygge en ny kirke med stil-kontrast mellom ute og inne er en sjelden og utfordrende oppgave.ö*¹⁸⁴

Dale tar i betraktning at kirker er preget av ulike epoker opp igjennom århundrene og mener at denne ömiddelveienö heller ikke er bra nok. *öHadde de tenkt slik oppigjennom årene hadde vi ikke hatt noe annet enn kopier av stavkirker med ulikt interiör.ö*¹⁸⁵

¹⁸⁰ Informant Aasmund Beier-Fangen

¹⁸¹ Telemarksavisa 11.09.2012 *ö Advarer mot arkitektkonkurranseö*

¹⁸² Porsgrunn Dagblad 09.02.2012 *ö Biskopen önsker ikke kirkekopiö*

¹⁸³ Telemarksavisa 11.12.2012 *ö Ny Østre Porsgrunn kirkeö*

¹⁸⁴ Telemarksavisa 01.10.2011 *ö Vil ha ny kirke i gammel rammeö*

¹⁸⁵ Telemarksavisa 11.12.2012 *ö Ny Østre Porsgrunn kirkeö*

4.2.3 Graver og grunnmur

Komité for gjenoppføring av  stre Porsgrunn kirke, vil sikre seg at det er mulig   bygge en kirke på den gamle grunnmuren. Dette vil i tilfelle vil være til nytte, både økonomisk og bygningsmessig, om man skal gjenreise den gamle kirken. De forteller at de har hatt en muremester til   vurdere den gamle muren. Han gikk god for muren og mente at det var fullt mulig   bruke den i dag.  Vi har en muremester som sier den ikke er blitt skadet, og fortsatt er intakt etter brannen. ¹⁸⁶ Komitéen føler det er ufint av andre   komme med forslag om   rive den gamle grunnmuren av sikkerhetsgrunner når dette ikke er tilfelle i følge dem selv. Tidligere menighetsrådsleder Ola Horg Jacobsen var tidlig ute i Telemarksavisa og luftet sin mening når det kom til den gamle muren.  Nei den må fjernes, den tåler neppe vekten av en ny kirke. ¹⁸⁷ Kirkesjef Johannes Sørhaug var ikke så bastant i sin uttalelse og sa at sannsynligvis må dette undersøkes nærmere når vi kommer noe lengre i prosessen.¹⁸⁸

Når en ny kirke skal bygges opp er det vanskelig   komme utenom   flytte på graver, enten midlertidig eller på permanent basis. På folkemøte 05. desember 2012 presenterte arkitekt Siv Wiersdalen et skisseutkast til reguleringsplan sammen med trafikkutredning og vurdering av blandt annet kulturminner, arkeologi, landskap.¹⁸⁹ På samme m te ble de oppmøtte forsikret om at gravminnene var  fredet   byggeprosessen. Wiersdalen mener dette kan bli en utfordring. Det er vanlig   ha en byggegropp rundt kirken når man er i en byggeprosess, og dette må man ha uansett hvordan kirken skal se ut utvendig.¹⁹⁰ Det ble allikevel store overskrifter i avisene da det kom ut at kirkesjefen hadde tatt initiativet til dialog med familiene til Aall og M ller med spørsmål om mulig flytting av graver.¹⁹¹ Fellesrådet har ønsket så stort "mulighetsrom" som overhode mulig til ny kirketomt. Problemstillingen med graver tett opp mot grunnmuren er krevende fordi i følge forskriftene til gravferdsloven sies at det ikke kan bygges nærmere enn 3 meter fra eksisterende graver.¹⁹²  Vi vil forsøke   ikke komme i kontakt med gravene, men ting kan skje underveis. ¹⁹³ Thomas M ller som er representant for M ller familien sier at han er forbauset over spørsmålet om   flytte graver.

¹⁸⁶ Informant Aasmund Beier-Fangen

¹⁸⁷ Telemarksavisa 06.10.2011  Avviser ikke en kirke som likner 

¹⁸⁸ Informant Johannes Sørhaug

¹⁸⁹ www.Porsgrunmenighet.no Lest: 15.01.2013

¹⁹⁰ Porsgrunns Dagblad 24.01.2013  Gamle graver kan bli flyttet 

¹⁹¹ Nordby 2010:42 og www.Storenorskeleksikon.no H. E. M ller. Lest: 10.04.2013

Familien Aall: Nikolai Benjamin, gav statuene av Aron og Moses til  stre Porsgrunn kirke. Han var far til Jakob som var utdannet teolog, eidsvollsmann og eier av Nes Jernverk. Nikolai var også far til J rgen. Han var eidsvollsmann. Den tredje sønnen til Nikolai, var Niles. Han var medlem av den først norske regjeringen og eidsvollsmann. Hans M ller: Var forgangsmann innen norsk skipsassurans, og sentral ved etableringen av det Norske Veritas 1864. Betydelig reder, og verftseier i Porsgrunn.

¹⁹² Sæther 2001:265

¹⁹³ Porsgrunns Dagblad 24.01.2013  Vil flytte kirke 3 meter 

Riksantikvaren vil bevare gravminnene, og han mener at dette må respekteres. Dette er levninger etter noen av Porsgrunns mest innflytelsesrike menn og noen av de som bekranses på 17.mai.¹⁹⁴

Opprinnelig trelasthandler i Porsgrunn, Nicolai Benjamin Aall, som i stor grad bidrog til å finansiere kirken i 1760, er gravlagt i dråpefallet helt inntil kirkemuren ved den gamle kirken.¹⁹⁵ Aasmund Beier-Fangen mener det er krenkende både for historien og for Aall at det plutselig skal flyttes på denne graven. Han undres over at folk ikke vet hvilken ære det er å få gravplassen i dråpefallet ved kirken. *öDet er den viktigste gravplassen på kirkegården. Hvem er vi til å gjøre om historien på denne måten?ö*¹⁹⁶

Flere i Komité for gjenoppføring er enig med Beier-Fangen og sier at tomten er trang. De mener at hvis det blir aktuelt å utvide kjellerarealet utover eksisterende grunnmur bør dette ikke komme i konflikt med graver, monumenter og andre kultur minner.¹⁹⁷

Når det gjelder berøring av kirkegården syns Lindahl som var leder i plankomitéen at dette med gravflytting ikke er noe å ta påvei for. *öDet er ikke aktive graver på det aktuelle området. Kun gamle minneplater.ö*¹⁹⁸ Sørhaug presiserer at det ikke er riktig at det skal flyttes på graver for å få bedre plass til sermonier slik flere i komité for gjenoppføring har antydnet, og det vil trolig ikke bli nødvendig å berøre graver i det hele tatt. Sørhaug prøver å moderere mellom partene og understreker: *öDette er en diskusjon som løser seg i god dialog.ö*¹⁹⁹

4.2.4 Økonomi

Hvem som skal betale for den nye kirken har også vært oppe til debatt i media. Flere røster mener at menigheten må ta regningen selv. Andre mener det bør holde med de pengene kirken vil få utbetalt av forsikringsselskapet. I følge kirkeloven § 15 er det kommunen som bærer det økonomiske ansvar. Kommunen er bevilgende myndighet og er lovpålagt å stille med midler i henhold til de krav som er angitt i kirkeloven.²⁰⁰ Det tok en stund å beregne forsikringssummen for kirken, men det vil trolig bli en utbetaling på rundt 30 millioner kroner.

¹⁹⁴ Porsgrunns Dagblad 24.01.2013 *öGamle graver kan bli flyttetö*

¹⁹⁵ Sæther 2001: 263

Dråpefall eller takdrypp: Den gjeveste plassen å bli gravlagt på kirkegården var i takdryppet på sørsiden av kirken. Det var gjerne geistelige og fremtredende menn som ble gravlagt der.

¹⁹⁶ Informant Aasmund Beier-Fangen

¹⁹⁷ Telemarksavisa 05.12.2012 *öReguleringsplan på kirkehaugen med folkelig medvirkningö*

¹⁹⁸ Telemarksavisa 02.05.2012 *öKirkestua er medö*

¹⁹⁹ Informant Johannes Sørhaug

²⁰⁰ Sæther. 2001: 242

I tillegg vil det bli bevilget mellom 10 og 12 millioner kroner for inventar og utsmykning i kirken.²⁰¹

Kirkesjef Johannes Sørhaug synes det er vanskelig å skulle estimere en pris på en ny kirke på dette tidspunkt. Men man regner med at en ny kirke vil koste opp i mot 80 millioner kroner, hvis man sammenlikner seg med andre steder som har bygget kirker den siste tiden.²⁰² Fellesrådet, som er byggherre, vil på bakgrunn av dette be kommunen om nærmere 40 millioner kroner til en ny kirke i Porsgrunn.

Komité for gjenoppføring mener at å be kommunen og skattebetalerne om 40 millioner kroner for å bygge opp en betydelig større kirke i moderne utforming vil være både historisk feil og økonomisk uansvarlig. De argumenterer med at en slik ögrådighetö vil være med å styrke kirkefientlige holdninger og provosere innbyggerne i Porsgrunn. Regningen som blir sendt fra fellesrådet til kommunen bør i deres mening være så liten som mulig. Dette vil kun skje om man gjennomfører en rekonstruksjon av den gamle kirken.²⁰³

Ettersom kommunen faktisk er bevilgende myndighet i en slik sak regner de med å måtte stille med en betydelig sum. Rådmannen i Porsgrunn har enda ikke lagt inn noen bevilgninger til en ny kirke i budsjett og økonomiplan slik som kirken har bedt om. Kirkesjef Johannes Sørhaug registrer dette men regner med de blir tatt med når det kommer en egen søknad og byggekomitéen kjenner de endelig kostnadene.²⁰⁴

Som beskrevet i kapittel 2, ble Østre Porsgrunn kirke i 1760 finansiert av örike onklerö. Ikke lenge etter at kirken brant ble det satt igang en innsamlingsaksjon som skulle være med å finansiere den nye kirken. Små og store bidrag har kommet inn. 72 år gamle Even Christiansen fra Porsgrunn gav i likhet med Petter Stordalen 100.000 kroner til innsamlingsaksjonen. *öJeg har det jeg trenger, og jeg syns det er fint å kunne bidra,ö* smilte pensjonisten da Telemarksavisen snakket med han en måneds tid etter brannen.²⁰⁵ Også andre har bidratt og engasjerer seg med det de har kunnet. 10 år gamle Joakim Jørgensen har pantet flasker for den nye kirken. På ett årsdagen for brannen i Østre Porsgrunn stilte han opp på branntomten og overrakte 4320 kroner til sogneprest Wiig.²⁰⁶ Kirkefondet har 30.01.13 mottatt nesten 1. 200.000 kroner til byggingen av en ny kirke.²⁰⁷

²⁰¹ Telemarksavisa 01.10.2011 *ö30 millioner blir forsikringssummenö*

²⁰² Planutvalget har foretatt reiser og befaringer, særlig i Rogaland, der nye kirker har blitt bygd den siste tiden.

²⁰³ Kallhovde, Knut og Engh, Audun: *öStore kommunale bevilgninger til nye Østre Porsgrunn kirke er ikke nødvendigö*. Skriv som undertegnede har fått av informant Aasmund Beier-Fangen. Gitt ut av komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke.

²⁰⁴ Telemarksavisa 17.11.12 *öNy kirke i Porsgrunn i 2016ö*

²⁰⁵ Telemarksavisa 04.05.2011 *öGav 100.000 kr til ny kirkeö*

²⁰⁶ www.Nrk/Nyheter/Telemark.no 11.04.2012 *öJoakim samlet inn over 4000 kroner til ny kirkeö*

Lest: 15.01.2013

Selv om det er lovbestemt at kommunen skal bevilge midler til en ny kirke, vil det nok fortsatt bli en lang diskusjon i bystyret når dette kommer på dagsorden.

4.3 Debatt om teologi og kirkesyn

*öKirken er stedet hvor kirken samles.ö*²⁰⁸

Debatten rundt en ny kirke bunner på mange måter i en interessekonflikt om hva en kirke er og skal brukes til. Det kan se ut som de to posisjonene i denne debatten er uenige om hva det er som gjør en kirke til en kirke. Er det det som foregår der, eller er det utformingen av bygget som gjør at det kalles en kirke? Er kriteriene for bruk og bygg av en kirke det samme i 2013 som det var da den forrige Østre Porsgrunn kirke ble bygget i 1760?

4.3.1 Hva er en kirke?

Ordet kirke kan brukes i to betydninger. Først og fremst brukes ordet kirke om Guds folk, de troende, med andre ord: menigheten. Vi kan også bruke ordet kirke om betegnelsen for det bygget som menigheten samles i. En menighet kan eksistere uten et kirkebygg, slik menigheten i Østre Porsgrunn gjør nå. Men et fast sted, et rom er nødvendig for å forsterke følelsen av enhet og felleskap.²⁰⁹

4.3.1.1. Kirken som menighet

Kirke, ekklesia, er mennesker som er kalt sammen. Kirken kan derfor på den ene måten sees på som de mennesker som er kalt sammen rundt evangeliet om Jesus Kristus.²¹⁰ Når menigheten kommer sammen i Jesu navn, bygges Kristi legeme opp.²¹¹ CA VII er tydelig på hvordan den ser på kirken og den beskriver kirken som et felleskap. Det er nådemiddelforvaltningen som gjør kirken til kirke. Dette skjer i rammen av et felleskap.

*öKirken er en forsamling av de hellige. Der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett.ö*²¹²

Ordet menighet er også et vidt begrep som vi bruker på ulike samlinger av mennesker. I Den norske kirke deler man gjerne inn menigheten i tre ökretserö, eller sirkler. I den innerste sirkelen er den gruppen som jevnlig kommer til gudstjeneste og i stor grad er bærer av de frivillige aktivitetene i og rundt kirken. De går ofte under betegnelsen öpersonlige kristneö eller menighetskjernen. I sirkelen utenfor denne står de som har en öskjult troö. De står gjerne for kristne verdier, men deltar ikke i nattverden og oppfatter ikke seg selv om öpersonlige

²⁰⁸ Sæther 2001:20

²⁰⁹ Sæther 2001:20

²¹⁰ Hegstad 1999: 14

²¹¹ www.Bibelen.no (Ef.2.21, og 1.Pet. 2.5) og Sæther 2001: 20

²¹² Mæland 2000:31-32

kristne.ö I den ytterste sirkelen finner man mennesker som egentlig ikke har noen tilknytning til kirken, men bruker den av tradisjon eller på merkedager.²¹³ Alle disse tre sirklene er en del av det vi dag kaller folkekirken. De står i et avhengighetsforhold til hverandre, hvor den ene sirkelen ikke kan fungere uten de andre. Det er denne dynamikken vi ser vi i spill i Porsgrunn når vi snakker om en ny kirke. De aktive brukerne, menighetskjernen, har ønsker som muligens ikke alle i de to ytterste sirklene er enige i.

Når jeg spør Sogneprest Per Johan Wiig hva en kirke er, svarer han at; *öKirken er bygd av levende stener. Først og fremst av mennesker. Kirken på østsiden var jo Jesu Kristi kirke. Derfor er det ikke noe katastrofe at en kirke brenner for vi bygger jo kirke av mennesker.ö*²¹⁴ Wiig holder seg her til CA VII og mener at kirken først er fremst er forsamlingen av de kristne, ikke bygget de samles i. Når jeg stiller Aasmund Beier-Fangen det samme spørsmålet, har også han med sin katolske bakgrunn en mening om dette: *öKirken er jo samfunnet av de menneskene som bruker kirken. Kirken med stor K er jo en verdensomspennende kirke. Det er det overordnede.ö*²¹⁵ Her refererer Beier-Fangen til den katolske kirke, der kirkerommet er "viktigere" og sterkere vektlagt enn i Den norske kirke.

4.3.1.2 Kirken som bygg

Sett fra et teologisk ståsted er kirken det stedet der de troende bruker nådemidlene, tilber og ærer Gud. Kirken som bygg har sin funksjon på bakgrunn av dette. Wiig har også forståelse for at kirken ikke har en teologisk betydning for alle, og er fullt klar over at kirken som bygg og historie også er en viktig side ved kristendommen. *öKirken som bygg betyr jo også mye for mange mennesker. Fremmede mennesker, for meg, sto og gråt ved ruinene. Vi så da hvor mye det betyr for folk at huset som har rommet alle familiesamlingene som dåp, konfirmasjon, brylluper og begravelser forsvinner. Det er nå vi ser engasjementet.ö*²¹⁶ Slike reaksjoner som Wiig beskriver viser at menneskene i folkekirken har et forhold til det stedet der de feirer og samles rundt livets merkedager. Det er dette engasjementet som også er mye av grunnen til de sprikende meningene i saken.

²¹³ Sødal 2002: 117

²¹⁴ Informant Per Johan Wiig

²¹⁵ Informant Aasmund Beier-Fangen

²¹⁶ Informant Per Johan Wiig

4.3.2. Hva er det viktigste som foregår i kirken?

*öGudstjeneste eller ping-pong.ö*²¹⁷

Noe av det som har fått mest oppmerksomhet når det kommer til rapporten som planutvalget har lagt frem, er det flere kaller en ösmørbrödlisterö over önskelige rom og funksjoner den nye kirken må ha. Det ble tidlig påpekt at det i 1994 ble bygget en flott og moderne kirkestue, med en rekke nye fasiliteter som kjøkken og storsal, for å imøtekomme menighetens behov for öekstra plassö. Menigheten har allerede kapellet et steinkast unna tomten til den gamle kirken. Det er også kontorer noen hundre meter unna i Winters gate og Ungdommens hus lenger nede i byen. Slike fasiliteter kan man ikke skilte med mange andre steder. Hvorfor alt må være under ett tak, og kirken gjort om til en flerbrukskirke er det ikke alle som skjønner. *öDet står det litt rart for meg at man må ha med alle disse ungdomsrommene. Til og med kirketorg og minglerom skal inn i det nye bygget, hvis alt dette er nødvendig, da vil jeg slutte å kalle det kirke, men et fritidscenter.ö*²¹⁸

Det er særlig komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke som har gått sterkt ut imot rapporten til planutvalget. Komité for gjenoppføring mener planutvalget har begynt i helt feil ende med sin rapport. De mener man burde startet med å se på hva man kunne fått ut av kirken hvis man hadde gjenoppført den slik den var. Kunne man forbedret den, med de funksjoner og moderniteter som er pålagt, og samtidig kombinert det med bruken av de husene som kirken allerede har til disposisjon. Komité for gjenoppføring mener selv at de kommer med gode og fruktbare kompromisser, men føler seg likevel ikke hørt. *öVi sloss vi for et prosjekt ved å imøtekomme deres ønsker, mens planutvalget er ikke bare fornøyd med å få opp kirken igjen, men de skal plutselig ha en flerbrukskirke med all verden av ekstra fasiliteter.ö*²¹⁹

Komité for gjenoppføring vil bygge 1700-tallskirken som sto på kirkehaugen. Selv om komitéen vil ha tilbake den klassiske tilskuer- og høytidskirke, som passet kirkens bruksområder på denne tiden, ser de også behovet for flerbruk. Men dette blir underordnet tradisjonen og det faktum at de mener kirken er bærer av menneskeslektens historie.²²⁰ De ønsker en sakramental kirke som er konsentrert om ord og sakrament, og som setter det visuelle og öhelligeö fremst. Kirken som bygg har vært gjennom mange forandringer i løpet av årene. Og vi kan si at det er kirkens liturgi som har vært öbyggherreö for kirkene våre.

²¹⁷ Informant Aasmund Beier-Fangen

²¹⁸ Informant Aasmund Beier-Fangen

²¹⁹ Informant Aasmund Beier-Fangen

²²⁰ Sæther. 2001:38-43

Kirkebyggkonsulent, Ove Morten Berge, sier at *öKirkehverdagen er svært annerledes i dag enn den var på 1800-tallet. Gudstjenesten i dag legger til grunn mer deltakelse fra menigheten. Vi sitter ikke stille i timevis og bare hører på preken.ö*²²¹

Kirkearkitekturen fortsatte å utvikle seg gjennom 1900-tallet og i 50-60 årene ser vi konturene av den første öflerbrukskirkenö. Kirken skulle være en del av verden og romme all salgs kulturelt og sosialt arbeid.²²² Kirkens oppdrag var ikke lenger bare forkynnelse, men også opplæring, omsorg og felleskap. Kirkebygget skulle romme andre aktiviteter enn bare søndagens gudstjeneste. Barnearbeid med menighetsbarnehage, ungdomsarbeid, konfirmanter, sangkor, dansegrupper, samtalegrupper og eldrearbeid.²²³ Kirken skulle på sett og vis være både kulturhus og grendehus. Det skal være lagt til rette for et rikere fellesskap, både i hverdagen og på søndagen.²²⁴ Beier-Fangen er ikke enig i denne måten å tenke kirke på og mener at når dette i det hele tatt blir et tema går diskusjonen ikke lenger bare på å gjenoppbygge kirken, men på noe helt annet. *öEr det virkelig en kirke, denne flerbruksmodellen, så tenker ikke alle igjennom hva det egentlig er man snakker om.ö*²²⁵ Han mener på sin side at kirken skal være en plass for gudstjeneste, meditasjon og tilbedelse.

I følge den nye gudstjenestereformen av 2011 vises det forståelse for at det kan være lett å henge seg opp i at kirken i dag prioriterer alle mulige andre aktiviteter enn søndagens gudstjeneste. Men de presiserer at en arbeidskirke ikke skal utelukke gudstjenesten. Den blir ivaretatt, forbedret og skal fortsatt være hovedaktiviteten i kirken. Kirken har med sin nye gudstjeneste- og liturgireform av 2012 gjort et forsøk på å heve søndagsgudstjenesten, slik at dette fortsatt skal være et sted der mennesker samles til hverdag og fest, og hvor de deltar aktivt i feiringen av gudstjenesten. *öI gudstjenesten er involvering og deltakelse grunnleggende.ö*²²⁶

Komité for gjenoppføring er på den andre siden ikke enige med planutvalget om behovet for disse nye rommene og har flere ganger argumentert med hva de mener egentlig er det viktigste med kirken. *öEr det det man gjør der; sakramenter og kirkelige handlinger eller er det kaffeautomaten og småsnakk? Det ser ut som om de har laget romprogrammet som om kirken var et firma og glemmer hva kirken egentlig står for, tradisjonelt, så vel som historisk.ö*²²⁷ hevder Audun Engh. Aasmund Beier-Fangen mener det aldri ville vært snakk

²²¹ Dag og tid. 1.06.2012.ö *Fra gudshus til kulturhusö*

²²² Sæther 2001:49-51

²²³ Sæther 2001:247-249

²²⁴ Sæther 2001: 60

²²⁵ Informant Aasmund Beier-Fangen

²²⁶ www.Kirken.no De norske kirkers gudstjenestebok 2011. Veiledning om ulike sider ved gudstjenesten.

²²⁷ Telemarksavisa 02.05.2012 *öKirkeplan på godt og ondtö*

om noe ömingle-torgö om det var den katolske kirke som skulle gjenreises. *öI den Katolske kirke er det en plakat på døren: Av respekt for Jesu nærvær og sakramentene, ber vi om stillhet i kirken.ö*²²⁸ Denne kommentaren må sees i lys av at den katolske kirke har et litt annet syn på kirkerommet enn Den norske kirke. I den katolske kirke er det i kirkerommet man møter Kristus gjennom ord og sakramenter. En skal vise respekt og takknemlighet for Kristi nærvær i rommet.²²⁹

Det er også andre som har reagert på det planutvalget ønsker av en ny kirke. *öJeg har sett at det er en dimensjon i dette med arbeidsforhold og kontorlokaler for de ansatte, og jeg forstår at inni kirkens lokaler bør de legge det til rette for gudstjenester og annet som foregår der, men det kan jo ikke være sånn at parkeringsplasser og kontorlokaler skal være viktigere enn den tradisjonen som kirken står i.ö*²³⁰ sier Ove Mellingen.

Auden Engh er medlem av The International Network for Traditional Building, Architecture & Urbanism. De kjemper for kulturelle og tradisjonelle bygninger. Engh deler Mellingens frustrasjon. Han mener at planutvalget virker mer opptatt av at et nybygg skal være praktisk, enn de er av å ta vare på tradisjon. *öJeg lurer på om de har tatt med alt som finnes av behov uten å tenke nøkternt.ö*²³¹ Sogneprest Wiig, som var medlem av planutvalget, og som nå sitter i byggekomitéen, sier til dette at *öDet er klart at alle skal få uttale seg. Det har vi vært veldig nøye på. Alle kan komme med innspill. Men det er til syvende og sist de kirkelige organer som er satt til å bestemme hva et nybygg skal inneholde.ö*²³²

Komité for gjenoppføring, Mellingen og flere med dem bygger svært mye av sin argumentasjon på tradisjon og historie. Men det kan virke som om at de på noen områder er en tanke selektive på hvilke deler av tradisjonen de vil bevare. Vi så i kapittel 2 at kirken har vært gjennom store forandringer, og en korskirke fra 1700-tallet er på ingen måte en öførste utgaveö av kirker i Norge. Siden de mener at kirkene er bygget på gode tradisjoner som må bli ivaretatt, vil dette da si at alle tradisjonene kirken har bør videreføres, og ikke bare arkitekturen? Hva med tradisjonene kirken har båret med seg fra 1700-tallet på det sosiale og kulturelle plan? Burde lovene fra 1700-tallet om kirkeplikt og konfirmasjonsplikt fortsatt gjelde? Burde kvinnelige prester ekskluderes fra kirken fordi kulturen var slik på 1700-tallet? Østre Porsgrunn kirke var et tidsvitne fra en annen epoke, men den var ikke en fredet bygning på linje med de historiske bygningene fra 1300-tallet i Brekkeparken i Skien, som er der

²²⁸ Informant Aasmund Beier-Fangen

²²⁹ Sødal 2002:43-44.

²³⁰ Informant Ove Mellingen

²³¹ Telemarksavisa 02.05.2012 *öKirkeplan på godt og ondtö*

²³² Informant Per Johan Wiig

primært for å fortelle en historie.²³³ Kirken i Porsgrunn var et levende bygg som hadde en annen hovedoppgave, nemlig som samlingssted for menigheten i dag.

Her utspiller det seg et klassisk allment demokratisk dilemma. Hvilke hensyn og innspill skal veie tyngst ved en avgjørelse? Kirkesjef Johannes Sørhaug er en av de som svarer på kritikken som plankomiteen får, når de presenterer planene de har for den nye kirken i Porsgrunn. Han mener at det ikke går an å gjenoppføre den gamle kirken bare fordi den var öden gamle kirken.ö *öVi må bygge en kirke som fyller alle funksjonelle krav, den kirken som bygges må bygges for fremtiden og den må være den beste.ö*²³⁴

Kirkesjefen får støtte fra Arne E. Sæther, forfatteren av boken, *Kirken som bygg og bilde* og han er klar i sin tale. Det må bygges en ny kirke for en ny tid. Kirken på 1700-tallet var en søndagskirke. Dagens kirker må også ha rom for hverdagsaktiviteter.²³⁵ Den samme konklusjonen har kirkeverge i Hønefoss, Kjetil Gjerde kommet til. Kirken i Hønefoss brant i 2010, og etter en lang prosess har det kommet frem at man ønsker en kirke som møter deres behov i dag. *öVi ønsker en syvdagerskirke.ö* En kirke med rom for mange flere aktiviteter enn det vi hadde i den gamle kirken.²³⁶

4.3.3. Kirkesyn

Kirken er en del av vår kulturarv og flere generasjoner har levd med synet av den flotte hvite kirken på netthinnen. Komité for gjenoppføring argumenterer for at man må ha respekt for det som var før, og at man lettere kan finne öhellighetenö i en gammel kirke fra 1700-tallet. Det syn på kirken som kommer frem gjennom argumentasjonen deres kan man på noen områder likne et katolsk kirkesyn. Katolikkene har stor respekt for kirkerommene, og søndagsmessen er ukens høydepunkt. En skal vise ærbødighet for stedet der sakramentene forvaltes.²³⁷ Messen har også flere likhetstrekk med slik en gudstjeneste ble ført på 1700-tallet. Hele kirkerommet er hellig og i likhet med presten forkynner også rommet. Det er gjennom gudstjenesten og kirkebygget en kan finne det sentrale gudsnærværet.

Det kirkesyn som reflekterer planutvalgets ønsker for sin kirke, er litt annerledes. De representerer det moderne lutherske kirkesyn. Kirken er til for menigheten, og ikke menigheten for kirken. Kirkens primære kjennetegn er knyttet til ordet og sakramentene. Der to eller flere er samlet er Jesus midt i blant dem. Det er en misjonerende kirke, en kirke som

²³³ Brekkeparken: Museumspark i skien med bevarte hus fra 1300-tallet.

²³⁴ Telemarksavisa 11.09.2012 *ö Advarer mot arkitektkonkurransö*

²³⁵ Sæther 2001:208

²³⁶ Telemarksavisa 13.04.2011. *öForsikringsoppgjör ikke nokö*

²³⁷ Södal 2002: 43-44

vil romme alle mennesker, og av den grunn kaller seg selv folkekirken. Menigheten skal være en del av gudstjenesten, ikke bare passive tilhørere. Man skal ta i bruk alle sansene. Se kunsten og utformingen av kirkerommet, høre preken og salmer, smake nattverden og føle nærværet og samhørighet med andre.²³⁸ Kirken skal gjennom sin utforming og bruk tjene til Guds ære og menighetens oppbyggelse.²³⁹

4.4 Oppsummering

Vi har sett at det er et stort engasjement rundt en ny kirke i Porsgrunn. Debatten startet tidlig og de to hoved posisjonene har stått mot hverandre fra dagen etter brannen. Det er ikke bare rundt kirkens utseende man har vært uenige, men også rundt noe som er mer dyptliggende, nemlig hva en kirke egentlig er og skal brukes til. Planutvalget og komité for gjenoppføring har kjempet for sine meninger og for at en kirke i Porsgrunn skal, etter deres mening, bli til det beste for Porsgrunns befolkning og by. Det er flere punkter i denne saken som er og bør være åpne for diskusjon og debatt, men det er viktig og ikke å la dette overkjøre den formelle siden. Bygging av en kirke er regulert av kirkeloven og dette er ikke noe man kan komme utenom.

²³⁸ Sæther 2001: 83

²³⁹ Sæther 2001: 246

KAPITTEL 5: KONKLUSJON

Enhver kirkebrann setter følelser i sving hos store grupper med mennesker. En følge av dette er at det som oftest utløser en offentlig debatt. Folk har ulik oppfatning av hva en kirke er og skal være, og har derfor ulik mening når det kommer til en eventuell gjenoppbygging. En slik debatt avdekker ulike fronter og grupper, men det er ikke bestandig gitt hvem som har den ene eller andre meningen. At folk engasjerer seg når et kulturminne brenner kan vi se reflektert i avstemmingen som ble gjort av Telemarksavisen. Over 3500 mennesker svarte på spørsmål angående en ny kirke i Porsgrunn. Det har, siden dagen etter brannen, vært en selvfølge at det skulle bli bygget opp en ny kirke. Debatten har derfor gått og pågår fortsatt rundt spørsmålet; hva slags kirke som skal bygges opp og hvorfor.

Østre Porsgrunn kirke var et signalbygg som har stått på kirkehaugen i over 250 år. Den var dominant i bybilde og en del av Porsgrunns befolknings hverdag, både de som besøkte kirken jevnlig, og de som bare kjørte forbi. Det har vist seg å være sterke krefter i sving når det kommer til gjenoppbygging, og det har vært en komplisert prosess så langt. Det tegnet seg tidlig opp to hoved posisjoner som har gjort sine meninger klare gjennom media. Debatten har blitt ytterligere komplisert av at man på noen områder ikke har vært tydelige på lovverk, og tatt hensyn til de formelle spilleregler som foreligger i en slik prosess. De to grupperingene har ikke, så langt, klart å bli enige om hva en kirke skal være, og på bakgrunn av dette hvordan utformingen skal bli.

Planutvalget tar loven til etterretning, og på bakgrunn av dette vil de ha et gudstjenesterom hvor menigheten kan utfolde seg, og et bygg som er for fremtiden. De har sett at det praktiske er et aspekt å ta med seg. De vil ha en kirke som kan berike menigheten og deres arbeid, og den misjonerende folkekirken. Men man kan sette spørsmålstegn også her. Er nytt alltid bedre? Fryder forandring bestandig? Komité for gjenoppføring mener ikke det. De ønsker den gamle kirken tilbake og forankrer sine meninger i tradisjonen, det visuelle og det byen reflekterte med sin silhuett. Det nye bygget må passe inn i bybilde. Det må også passe inn i bebyggelsen og miljøet på kirkehaugen. En må innrømme at det er et synspunkt å ta med seg. Det kan virkelig være noe verdifullt i å få tilbake noe gammelt. Identiteten, ikke bare byen, men også enkelt mennesker følte med den gamle kirken er viktig og kan nok gjenskapes på flere måter ved en gjenoppføring.

At så mange har engasjert seg. At politikere, historikere og arkitekter er så involvert og uttrykker så sterke meninger er utelukkende en positiv ting. Det viser at kirken fortsatt har

en forankring i samfunnet som går dypere enn vi kanskje hadde trodd den gjorde i 2013. Det viser at folk kjenner en tilhørighet til kirken som bygg, men også til kirken som menighet og åndelig institusjon, og det felleskap man er en del av ved å kunne søke til kirken når en har behov for det.

Kirkens historie og tradisjon er ikke noe man skal ta lett på. Forvaltning av minner, enten de er materielle og har form av bygninger og monumenter, eller immaterielle som symboler og fortellinger, har viktige politiske og samfunnsmessige sider. Historien er en del av den vi, samfunnet og landet vårt er. Historien og tradisjonen er noe som skal bli bevart og tatt vare på, fortalt og ikke glemt. En 250 år gammel kirke hadde aldri blitt revet for å gi plass til å bygge en ny og moderne kirke hvis det ikke var usedvanlige omstendigheter. Ser man på saken på denne måten ville nytt aldeles ikke vært bedre. Men situasjonen i Porsgrunn er ikke slik at man «ønsker seg» en ny kirke fordi den gamle er ufullstendig eller utdatert. Den gamle kirken er brent til grunnen og ingenting er igjen å redde. Historien som Østre Porsgrunn kirke fortalte ved å være et fysisk bygg er borte. Man vil aldri få tilbake den gamle kirken. Det beste man kan håpe på er en kopi. Og hvis man skulle lande på å bygge en kopi av den gamle kirken, vil man da virkelig få tilbake det man lengtet etter? Vil man se de 250 år gamle sprekke i veggen eller den slitte dørstokken?

Østre Porsgrunn kirke var ikke bare et kulturminne og et bygg som var bærer av en tradisjon og historie som vi alle er stolt over. Den var først og fremst et bruksbygg med stor aktivitet, og som huset en menighet. Selv om tradisjon og historie er en viktig del av vår fortid, må man spørre seg om det er viktigere enn samfunnet og menigheten sin fremtid.

Dette er og vil alltid være en interessekonflikt som engasjerer mange, men for at arbeidet skal komme videre og for at det skal bli en ny kirke i Porsgrunn må man håpe at de som, gjennom loven er eier og har avgjørelsesmyndighet tar de rette beslutningene for hele menigheten og Porsgrunn by.

Litteratur og kilder:

- Bugge-Amundsen, Arne 2005. *Norges religionshistorie*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ekroll, Øystein, Morten Stige og Jiri Havran 2000. *Kirker i Norge. Bind 1*. Oslo: ARFO Forlag.
- Hanssen, Jan Terje 2005. *Langesund, kirkested i 250 år*. Brevik: Alf Jacobsen Boktrykkeri
- Haraldsø, Brynjar 1997. *Kirke og misjon gjennom 2000 år*. Oslo: Lunde forlag
- Hegstad, Harald 1999. *Kirke i forandring. Felleskap, tilhørighet og mangfold i Den norske kirke*. Oslo: Luther forlag
- Henriksen, Jan-Olav 1994. *Guds virkelighet*. Oslo: Luther forlag
- Henriksveen, Herman 1986. *Kirker i Telemark*. Skien: Flora forlag
- Kjelstadli, Knut 1999. *Fortiden er ikke hva den engang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kvale, S. 2001. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal
- Mæland, Jens Olav 2000. *Konkordieboken. Den evangelisk-lutherske kirkes bekjennelsesskrifter*. Oslo: Lunde forlag
- Norby, Truls E 2010. *Kirken og byen. En beretning om Porsgrunns kirker gjennom 250 år*. Porsgrunn: Norgesforlaget AS
- Oftestad, Bernt T 1998. *Den norske statsreligion. Fra øvrighetskirke til demokratisk statskirke*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS
- Oftestad, Bernt T, Tarald Rasmussen og Jan Schumacher 2001. *Norsk kirkehistorie*. Oslo: Universitetsforlaget
- Swensen, Wilhelm 1954. *Kulturbilder fra Grenland og Telemark*. Oslo
- Sæther, Arne E 2001. *Kirken som bygg og bilde. Rom og liturgi ved et tusenårsskifte*. Asker: Sæthers forlag
- Sødal, Helje Kringelbotn, Torleiv Austad, Paul Leer-Salvesen og Bernt T. Oftestad 2002. *Det kristne Norge*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS
- Sørmoen, Oddbjørn og Jiri Havran 2001. *Kirker i Norge. Bind 2*. Oslo: ARFO Forlag.
- Tønnessen, Jon N 1957. *Porsgrunns historie. Fra lasteplass til kjøpstad 1576-1807*. Oslo: Enersens trykkeri

Elektroniske kilder:

- www.Telemarkavisa.no
- www.NRK/Telemark.no
- www.PD.no
- www.Porsgrunnkommune.no
- www.Lovdata.no
- www.Wikipedia.no
- www.Kirkenopp.no
- www.Dsn.no
- www.Porsgrunnmenighet.no
- www.Kirkevalg.no
- www.Kirken.no
- www.Bibelen.no
- www.Uio.no

Aviser og blader:

- Dag og Tid
- Menighetsblad for Porsgrunns menigheter
- Porsgrunns Dagblad
- Telemarksavisa
- Vårt Land

Annet:

- Informanter
- Kallhovde, Knut og Engh, Audun: *öStore kommunale bevilgninger til nye Østre Porsgrunn kirke er ikke nødvendigö*. Skriv som undertegnede har fått av informant Aasmund Beier-Fangen. Gitt ut av Komité for gjenoppføring av Østre Porsgrunn kirke.
- Planrapport for Ny Østre Porsgrunn kirke. Levert av planutvalget 24.04.2012. Oppnevnt av Porsgrunn kirkelige fellestråd.

Vedlegg A

Intervjuguide

Om kirken:

1. Hva er ditt forhold til Østre Porsgrunn kirke, og hva har den betydd for deg?
2. Hva er ditt beste minne med kirken?
3. Hva er en kirke?
4. Hvem er menighet?
5. Hvem er kirken for?
6. Hvor ligger øHellighetenö i kirken?

Om brannen:

1. Hvordan fikk du først høre om brannen, og hva tenkte du da?
2. Hvordan så det ut når du kom ned til kirken?
3. Hva ble reddet ut av kirken?
4. Hvordan tror du Porsgrunns befolkning reagerte når kirken brant?
5. Hva tenkte du da du fikk vite at det var en påsatt brann?
6. Hvem engasjerer seg når en kirke brenner?

Om veien videre:

1. Hvordan er prosessen rundt gjenreisning? Hvilke instanser må på banen?
2. Hva skal den kommende kirken brukes til?
3. Er det uenigheter om utforming?
4. Hvem tar den endelige avgjørelsen om hva det blir til?
5. Hva blir kostnadene og hvem betaler?
6. Hvem er med i plankomitéen/komité for gjenoppføring og hva har dere gjort til nå?
7. Hva er deres oppgaver?
8. Hvem rapporterer dere til?
9. Hva tenker du om komité for gjenoppføring/plankomitéen og deres måte å se denne saken på?
10. Hva gjør en slik prosess med menigheten? Samfunnet?
11. På hvilken måte kan det komme noe godt ut av at en kirke brenner?

Vedlegg B

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en spesialavhandling

Jeg er teologistudent på høyere grad ved Det teologiske Menighetsfakultet i Oslo og holder nå på med min spesialavhandling. Temaet for oppgaven er «Når en kirke brenner». Hva skjer når en kirke brenner? Diskusjoner og utfordringer rundt gjenreisningen av Østre Porsgrunn kirke.

Kirken feiret 250 års jubileum høsten 2010 og brant ned noen måneder senere. Jeg ønsker å finne ut hva som skjer med et samfunn når en kirke brenner og hvem som mener noe når det kommer til gjenreisningen? Jeg vil gjøre rede for prosessen som kirken; dens ansatte og valgte, kommunen og samfunnet blir tvunget til å gå gjennom når en brann rammer et bygg som hele Porsgrunn har et forhold til.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 3-6 personer som jeg mener har en relevant kompetanse på området. De har alle god kjennskap til saken og har alle ulike syn, meninger og betraktninger.

Spørsmålene mine vil hovedsakelig dreie seg om Østre Porsgrunn kirke. Hva den enkelte mener bør skje videre. Betraktninger rundt saken og ellers en utdypning av noe av det intervju objektet tidligere har uttalt til media. Spørsmålene vil variere litt i sammenheng med den jeg intervjuer.

Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert og slettet.

Jeg gjør ekstra oppmerksom på at ditt navn vil bli brukt i spesialavhandlingen sammen med opplysninger du gir i intervjuet. Ellers vil opplysninger du oppgir bli behandlet konfidensielt og alt råmateriale slettet når oppgaven er ferdig og levert 15.juni 2013.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 95 93 01 71, eller sende en e-post til ida.m.krogstad@stud.mf.no. Du kan også kontakte min veileder Kristin Norseth ved Det teologiske menighetsfakultet på telefonnummer 22 59 05 32.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Med vennlig hilsen
Ida K. Rød
Århusveien 103
3721 Skien

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt skriftlig informasjon og er villig til å delta i studien.

Signatur í í í í í í í í í í í í í í . Telefonnummer

Vedlegg C

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Heistad 110 bygges gate 29
N-5007 Bergen
Norge
Tel: +47 55 58 21 17
Fax: +47 55 58 50 29
nsd@nsd.no
www.nsd.no
Levering: 55 491 001

Kristin Norseth
Det teologiske menighetsfakultet
Postboks 5144 Majorstua
0302 OSLO

Vår dato: 26.02.2013

Vår ref: 32945 / 3 / AH

Dere dato:

Dere ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 23.01.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

32945	Når en kirke brenner
Behandlingsansvarlig	Det teologiske menighetsfakultet, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Kristin Norseth
Student	Ida Krogstad Røed

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

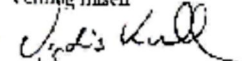
Personvernombudets tilrådning forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan acties i gang.

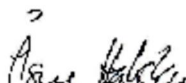
Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endingsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.no/personvern/meldingslist/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.06.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Nantvedt Kvalheim

Asne Hålskau

Kontaktperson: Asne Hålskau tlf: 55 58 89 26

Vedlegg: Prosjektvurdering

✓ Kopi: Ida Krogstad Røed, Århusveien 103, 3721 SKIEN